

Når gæld bliver et problem

- en undersøgelse af gæld blandt unge under uddannelse

Mads Engholm og Johanne Skriver

UngdommensAnalyseEnhed

Maj 2011

Udført for Danske Studerendes Fællesråd og Danske Bank

Indholdsfortegnelse

Resumé	3
Forord	4
1 . Indledning	5
2. Forundersøgelsens konklusioner	7
1. Den skrøbelige studieøkonomi	7
2. På vej mod en selvstændig privatøkonomi	8
3. Gældsproblemerne truer, når studieøkonomien knækker	8
4. Hvor mange ender med gældsproblemer?	10
5. Vi mangler målrettede tilbud til uddannelsessøgende med gældsproblemer	11
3. SU-lån	12
1. De unge i uddannelsessystemet	12
2. Hvor mange tager SU-lån?	13
3. Hvad betyder SU-lån for de uddannelsessøgendes økonomi?	14
4. Hvem misligholder tilbagebetalingen af SU-lånene?	16
4. Private forbrugslån	18
1. Hvad er private forbrugslån?	18
2. Hvor udbredte er private forbrugslån blandt studerende?	18
3. Hvad kendetegner studerende med forbrugslån?	19
4. Hvad betyder kønsforskelle og forsørgerrollen for unges økonomiske adfærd?	22
5. Tre profiler på uddannelsessøgende med gældsproblemer	27
Fællestræk ved de gældsramte unge	27
Profil 1: De ældre uddannelsessøgende med familieudgifter	28
Profil 2: De kortuddannede med manglende økonomisk viden	29
Profil 3: De udsatte unge med svage netværk	30
6. Samfundsårsagerne bag gældsproblemerne	31
1. Manglende viden om privatøkonomi, lån og gæld	31
2. Den elektroniske selvbetjeningsøkonomi	32
3. Hvordan styrer man overgangen til en selvstændig privatøkonomi?	33
4. Uddannelseskrauet og sociale faktorer	34
5. Den økonomiske krise	34
7. Hvordan modvirker vi gældsproblemerne?	36
1. De eksisterende tilbud	36
2. Hvornår kan vi fange de uddannelsessøgendes interesse for økonomi?	37
8. Metoden bag forundersøgelsen	38
9. Litteraturliste	39
10. Liste over anvendte figurer	40
Appendiks 1: SU-lån	41
Appendiks 2: Private forbrugslån	50

Resumé

Denne undersøgelse om gældsproblemer blandt uddannelsessøgende er udarbejdet af UngdommensAnalyseEnhed som et led i et samarbejde mellem Danske Studerendes Fællesråd og Danske Bank. Undersøgelsen gennemgår den eksisterende viden fra undersøgelser, gældsrådgivninger og andre eksperter om, hvor udbredte gældsproblemer er blandt uddannelsessøgende og hvad der kendetegner de uddannelsessøgende, der har problemer med at betale deres gæld fra SU-lån og private forbrugslån.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i, at andelen af SU-låntagere, der misligholder tilbagebetalingen af deres lån, er voksende. En tilsvarende vækst ser vi i antallet af unge, der registreres som dårlige betalere i RKI.

Ud fra den viden, vi har samlet fra eksisterende undersøgelser og fra interviews med en række eksperter kan vi tegne tre profiler på uddannelsessøgende, der har problemer med at få en almindelig SU-baseret studieøkonomi til at balancere og som derfor har højere risiko end gennemsnittet for at ende med gældsproblemer:

Uddannelsessøgende, der starter sent på deres uddannelse, har ofte været ude på arbejdsmarkedet og har etableret sig med børn og fast bolig. De har derfor oftere et højere basisforbrug, som gør det svært at få indtægter og udgifter til at passe sammen på en SU-baseret studieøkonomi, hvis ikke de har en partner med erhvervsindtægt, der finansierer størsteparten af de faste udgifter. Denne gruppe uddannelsessøgende tager oftere forbrugslån og SU-lån og låner også større beløb end gennemsnittet. De, der er forsørgere (og især eneforsørgerne) har svært ved at frigøre tid til at tage mere erhvervsarbejde, når de både skal passe uddannelse og familie. Gruppen er også kendetegnet ved, at de får mindre økonomisk støtte fra forældrene end gennemsnittet.

De uddannelsessøgende på erhvervsuddannelserne eller og gymnasiale ungdomsuddannelser som HF enkeltfag, har større risiko for at ende med stor gæld. Gælden opbygges både på det private lånemarked, hvor de oftere benytter sig af dyre lån, og med SU-lån, som de har svært ved at betale tilbage, især hvis det ikke lykkes dem at fuldføre deres uddannelse, så de ender som ufaglærte eller ledige. De har oftest underskud på forbrugskontoen og har mindre viden om og interesse for økonomi end andre uddannelsessøgende. Mange af dem kommer desuden fra hjem uden en stærk uddannelsestradition, så de har svært ved at trække på støtte hjemmefra til at finde ud af, hvordan man får en studieøkonomi til at hænge sammen.

Den sidste profil er en mere sammensat gruppe, som har det tilfælles at der er sket noget i deres liv, som gør det svært for dem at komme videre og gennemføre en uddannelse på normeret tid. Det kan være krisituationer som dødsfald i familien, stress eller langvarig sygdom. De bliver ofte forsinkede på uddannelsen og mange løber derfor tør for SU undervejs. Og hvis ikke deres familie kan hjælpe dem, er de ofte henvist til lån for at få økonomien til at hænge sammen. De savner ofte det overskud, der skal til for at overskue og styre privatøkonomien. Derfor kan de også miste kontrollen over deres gældsætning.

Undersøgelsen konkluderer, at der mangler målrettede informations- og rådgivningstilbud til uddannelsessøgende, der har gældsproblemer eller risikerer at få det.

Forord

Af Magnus Pedersen, formand for Danske Studerendes Fællesråd

I starten af året kom det frem, at studerende skylder over 22 milliarder kroner i SU-gæld. Det kan som udgangspunkt lyde som et svimlende højt beløb, og i kølvandet på opgørelsen fulgte også en gammel debat om, hvorvidt studerende kan håndtere deres økonomi. Det bekymrende var nemlig ikke de 22 milliarder i sig selv. Det var snarere konstateringen af, at stadig flere misligholder tilbagebetalingen af deres SU-gæld.

Fordommene om, at studerende bruger deres SU på latte, modetøj og fest er der mange af. Det er fordomme, der alle peger på, at studerende med gældsproblemer skal knibe ballerne sammen og stramme livremmen ind.

Men trods mange års debat om studerende økonomiske forhold mangler vi i dag stadig viden om studerende med gæld, især dem der har det allersværest og ender i uhåndterbare gældsproblemer. Der er derfor et stort behov for at luften ud i fordomme og myter om studerendes gæld. For hvem er det egentlig der stifter gæld? Og hvad er årsagerne til, at flere og flere studerende ender i gældsproblemer?

Hvert år bruger samfundet store summer på, at understøtte unge, der tager en uddannelse. Det gør vi, da Danmark er dybt afhængig af, at så mange tager en uddannelse som muligt og at alle har lige muligheder for at tage en uddannelse.

Men for mange slår SU'en ikke til og i nogle tilfælde ender studieøkonomien med gældsproblemer. Det er et stort problem for den enkelte og samfundet. Efter endt studie kan gældsproblemer betyde forringede muligheder for at stifte familie eller flytte for at finde arbejde, og i sidste ende kan risikoen for gæld afskrække unge fra at tage en uddannelse.

Vi har derfor behov for, at vide mere om hvilke studerende der ender i gældsproblemer og årsagerne til det. Derfor har Danske Studerendes Fællesråd gennemført denne undersøgelse, der skal skabe klarhed om studerendes gældsproblemer.

Vi vil gerne sige tak for godt samarbejde til Danske Bank, som har finansieret undersøgelsen og leveret viden og input fra analyser, eksperter og rådgivere med erfaring i rådgivning til unge og gældsramte.

Vi håber, at undersøgelsen kan være startskuddet for en fortsat dialog og en stærkere samlet indsats blandt alle de organisationer og institutioner, som sidder med værdifuld viden og berøringsflader til de unge, vi ønsker at hjælpe med at undgå gældsproblemer.

God læsning

Magnus Pedersen

1. Indledning

Sidste år gennemførte UngdommensAnalyseEnhed spørgeskemaundersøgelsen "Studenterøkonomi 2010", hvor vi afdækkede, hvordan de studerendes økonomi er skruet sammen. Undersøgelsen viste kort fortalt, at den almindelige studerende på SU har en månedsindkomst på basis af SU-stipendiet, erhvervsarbejde og økonomisk støtte fra familien på små 7.000 kr. Den almindelige studerende har dermed et ganske begrænset økonomisk råderum, hvor forbruget skal holdes i stramme tøjler og hvor der selvsagt er meget begrænsede muligheder for at spare op til uforudsete begivenheder som sygdom, studieforsinkelse osv. Derfor må de fleste studerende optage lån undervejs i deres uddannelse for at få økonomien til at hænge sammen.

Arbejdet med "Studenterøkonomi 2010" gjorde os opmærksomme på, hvor meget lån betyder for de studerendes økonomi. I vores budgetudregninger skulle den gennemsnitlige studerende tage SU-lån hver tredje måned for at have råd til at dække sine faste basale udgifter som bolig, mad, tøj og fagbøger. Næsten en tredjedel af deltagerne i undersøgelsen svarer, at de havde taget private forbrugslån i form af banklån, lån og afbetalingsaftaler i butikker eller en kassekredit i banken. I gennemsnit var denne tredjedels forbrugslån på 35.000 kr.¹

Samtidig viste tal fra institutioner som SU-styrelsen, RKI og SKAT, at et voksende antal unge misligholder deres gæld til pengeinstitutter, forretninger og det offentlige. For de uddannelsessøgendes vedkommende slår det blandt andet igennem i en voksende andel, der misligholder tilbagebetalingen af deres SU-lån.

På den baggrund har Danske Studerendes Fællesråd taget initiativ til samarbejdet med Danske Bank om at lade UngdommensAnalyseEnhed gennemføre denne forundersøgelse af uddannelsessøgendes lånemønstre og gældsproblemer. Undersøgelsens formål ligger i tråd med Danske Banks mål om at højne den finansielle forståelse blandt børn og unge, som blandt andet har ført til, at Danske Bank har udviklet undervisningsmateriale, online spil og rådgivningstilbud, der skal klæde børn og unge på til at forvalte deres økonomi bedre.

I forundersøgelsen har vi samlet og bearbejdet den viden om uddannelsessøgendes økonomi, lånemønstre og gældsproblemer, der eksisterer i publikationer, statistik og hos eksperter i en række institutioner og organisationer. På baggrund af den indsamlede viden beskriver vi de uddannelsessøgende, der i særlig grad har eller risikerer at få problemer med gældsættelse og kommer med bud på, hvor stor en del af de uddannelsessøgende, det drejer sig om.

Afslutningsvis giver vi en række bud på, hvordan man kan hjælpe uddannelsessøgende til at undgå at ende i gældsproblemer, de ikke selv kan håndtere. I den sammenhæng vil vi gerne understrege, at vi ikke ser det som et problem i sig selv, at de uddannelsessøgende tager lån som en del af finansieringen af deres leveomkostninger, mens de er under uddannelse. Det er først et problem, hvis de ikke forstår konsekvenserne af at tage lån, mister kontrollen over gældsætningen eller ender i omstændigheder, hvor de ikke kan betale deres gæld og derfor ender med at misligholde den.

¹ Her defineret som banklån, lån og afbetalingsaftaler i butikker eller en kassekredit i banken.

Disse tre faktorer – manglende viden, manglende kontrol og manglende betalingsevne – er de tre grundingsredienser i de gældsproblemer, som er en reel trussel mod uddannelses- og fremtidsmulighederne for især de uddannelsessøgende, der i forvejen har svære vilkår for at gennemføre deres uddannelse.

UngdommensAnalyseEnhed vil gerne benytte lejligheden til at takke Corporate Responsibility Manager Tina Obel Lope, HR-specialist Maj Pagh og Financial Literacy Coordinator Lise Ann Knudsen fra Danske Bank, og medlemmerne af forundersøgelsens styregruppe, Mads Svaneclink og Louise Lipczak Hansen fra Danske Studerendes Fællesråd, for godt samarbejde og konstruktiv dialog omkring tilrettelæggelsen af forundersøgelsen.

Vi vil også takke de mange eksperter, som velvilligt har stillet sig til rådighed for interviews: Iben Justine Hansen, Luise Engel, Kristian Have, Jan Quistorff, Maja Marie Illemann, Las Olsen, Ann Lehmann Erichsen, Annette Mathiasen, Gert Mouritzen, Annie Kristensen, Martin Rygaard Lassen, Stig Garsdal, Susanne Lyk Nielsen, Anne Sofie Steenstrup, Annette Petersen, Turf Böcker Jakobsen, Villy Jensen, Lissi Andersen og Nanna Boysen.

Med venlig hilsen

Mads Engholm

Johanne Skriver

2. Forundersøgelsens konklusioner

1. Den skrøbelige studieøkonomi

På grundlag af besvarelser fra mere end 6.000 studerende viste Ungdommens AnalyseEnheds undersøgelse "Studenterøkonomi 2010", at en almindelig studerende på en videregående uddannelse har en månedlig indkomst fra SU-stipendiet, studiejob, økonomisk støtte fra familien og andre småindtægter på knap 7.000 kr. De faste minimumsudgifter til bolig, studieudstyr, mad, tøj og transport m.v. løber imidlertid op i knap 8.000 kr. om måneden. Der er kort sagt et hul på knap 1.000 kr. om måneden, som den almindelige studerende dækker med lån for at få budgettet til at hænge sammen.

En tilsvarende opgørelse lavet på grundlag af undersøgelser fra Nordea og SU-styrelsen viser også, at den gennemsnitlige studerende tager stadig mere i SU-lån, jo ældre de bliver. Hvor de yngste studerende, der typisk er nystartet på uddannelsen, stort set ikke tager SU-lån, modtager de 26-29-årige studerende i gennemsnit 1.233 kr. om måneden i SU-lån.

Begge opgørelser peger på, at den SU-baserede studieøkonomi, som er livsgrundlaget for det store flertal af de danske uddannelsessøgende², er ganske skrøbelig, fordi der kun skal forholdsvis små uforudsete udsving i form af ekstra udgifter eller svigtende indtægter til, før udgifterne overstiger indkomsten. Når den uddannelsessøgende skal holde sine udgifter inden for dette begrænsede økonomiske råderum, skal forbruget holdes i stramme tøjler. Samtidig er der kun begrænsede muligheder for at spare op til at modstå konsekvenserne af uforudsete begivenheder som sygdom, studieforsinkelse osv.

Konsekvensen bliver, at mange uddannelsessøgende tager lån for at få hverdagsbudgettet til at hænge sammen eller for at kompensere for uforudsete udgifter. De fleste ender ikke med større lån end at de kan betale dem planmæssigt tilbage undervejs eller efter endt uddannelse. Men flere grupper af uddannelsessøgende har en højere risiko for at ende med gældsproblemer. Det skyldes overordnet et samspil mellem tre faktorer: manglede grundlæggende økonomisk viden om lån og gæld, manglende kontrol over hvordan deres privatøkonomi og deres låntagning udvikler sig og uventede forandringer af deres økonomi, der gør dem ude af stand til tilbagebetale den gæld, de har på SU- og forbrugslån.

² "Uddannelsessøgende" bruges gennemgående som fællesbegreb for studerende ved de videregående uddannelser og elever på de gymnasiale og erhvervsrettede ungdomsuddannelser. Hvor der står "studerende" eller "elever", dækker det kun for den konkrete gruppe.

2. På vej mod en selvstændig privatøkonomi

De uddannelsessøgendes muligheder for at forstå og styre deres privatøkonomi kompliceres af, at studietiden er en afgørende overgangsfase i de fleste unges liv. De starter på en uddannelse de selv har valgt, flytter hjemmefra, skifter mellem forskellige studiejob, indgår i parforhold, hvor en del også stifter familie og får børn, og bliver til sidst færdig med uddannelsen, får arbejde som færdiguddannet og finder en mere permanent bolig. For en del unge omfatter overgangsfasen også afbrydelse og skift af uddannelse undervejs, flytning til en ny by, studieophold eller rejser i udlandet, opløste parforhold og rollen som eneforsørger for et eller flere børn.

De fleste danske unge lever mellem 2 og 10 år i denne overgangsfase med den SU-baserede studieøkonomi, vi har beskrevet ovenfor. Det kræver både viden, disciplin og opbakning fra familie og sociale netværk, når man som ung uddannelsessøgende skal lære at tage ansvar for sin egen økonomi og de begrænsninger i forbruget, der følger med at være på SU.

De fleste uddannelsessøgende klarer denne opgave. De følger et mønster, hvor de udsætter mange forbrugsbehov og udgifter, fx til at få børn og en familiebolig, til de er færdige med deres uddannelse. Det giver fleste uddannelsessøgende en vis fleksibilitet og tilpasningsevne, at de ikke har økonomisk ansvar for andre end dem selv.

Samtidig viser blandt andet EU-undersøgelser³, at danske uddannelsessøgende målt på en række faktorer er mere økonomisk selvstændige end uddannelsessøgende i andre EU-lande. De indtræder tidligt på arbejdsmarkedet gennem deres studiejobs, arbejder mere ved siden af uddannelsen, flytter tidligere hjemmefra og er mindre afhængige af økonomisk støtte fra forældrene på grund af SU-systemet. Det gør, at de fleste af dem tidligt får de første erfaringer med at styre deres egen økonomi. Men uafhængigheden gør også, at de tidligt selv skal lære at varetage deres privatøkonomi på en ansvarlig måde.

3. Gældsproblemerne truer, når studieøkonomien knækker

Selv om de fleste uddannelsessøgende som sagt klarer opgaven, er der en del, der oplever at studieøkonomien knækker, så de ender med en gæld, de ikke kan betale tilbage som planlagt. Der ser især ud til at gælde for uddannelsessøgende, hvis forudsætninger er anderledes end gennemsnittet.

Et bredt flertal blandt samfundets beslutningstagere forventer i dag, at en voksende andel af alle unge skal udføre erhvervs- eller videregående uddannelser, der giver dem arbejdsmarkedskompetencer. Det betyder også, at beslutningstagerne forventer, at flertallet af de unge, der i dag af personlige, økonomiske eller sociale årsager fravælger uddannelsesvejen, ændrer adfærd til at bruge længere tid i uddannelsessystemet og leve på en studieøkonomi.

Resultaterne af vores forundersøgelse tyder ikke overraskende på, at gældsproblemerne i høj grad findes blandt de unge, der i dag har sværest ved at udføre deres uddannelse. Kravene om en øget mobilisering til

³ EU-kommissionen (2009): EU Youth Report.

uddannelsessystemet kan derfor risikere at få den utilsigtede uheldige bivirkning, at der bliver flere unge under uddannelse, som risikerer at ende med gældsproblemer.

Ud fra de data, vi har til rådighed, kan vi opstille tre profiler på uddannelsessøgende, der ser ud til at have en særlig høj risiko for at ende med gældsproblemer:

Profil 1: De ældre uddannelsessøgende med familieudgifter

Uddannelsessøgende, der starter sent på deres uddannelse, har ofte været ude på arbejdsmarkedet og har etableret sig med børn og fast bolig. De har derfor typisk et højere basisforbrug, som gør det svært at få indtægter og udgifter til at passe sammen på en SU-baseret studieøkonomi, hvis ikke de har en partner med erhvervsindtægt, der finansierer størsteparten af de faste udgifter. Denne gruppe uddannelsessøgende tager oftere forbrugslån og SU-lån og låner også større beløb end gennemsnittet. De, der er forsørgere (og især eneforsørgere) har svært ved at frigøre tid til at tage mere erhvervsarbejde, når de både skal passe uddannelse og familie. Gruppen er også kendetegnet ved, at de får mindre økonomisk støtte fra forældrene end gennemsnittet. Denne gruppe er især tydelig blandt den tiendedel af de studerende, der har de største forbrugslån.

Profil 2: De kortuddannede med manglende økonomisk viden

De uddannelsessøgende på erhvervsuddannelserne og gymnasiale ungdomsuddannelser som HF enkeltfag, har større risiko for at ende med stor gæld. Gælden opbygges både på det private lånemarked, hvor de oftere benytter sig af dyre lån, og med SU-lån, som de har svært ved at betale tilbage, især hvis det ikke lykkes dem at fuldføre deres uddannelse, så de ender som ufaglærte eller ledige. De har oftest underskud på forbrugskontoen og har mindre viden om og interesse for økonomi end andre uddannelsessøgende. Mange af dem kommer desuden fra hjem uden en stærk uddannelsestradition, så de har svært ved at trække på støtte hjemmefra til at finde ud af, hvordan man får en studieøkonomi til at hænge sammen. Denne gruppe udgør ifølge Penge- og Pensionspanelet omkring hver fjerde unge.

Profil 3: De udsatte unge med svage netværk

Den sidste profil er en mere sammensat gruppe, som har det tilfælles at der er sket noget i deres liv, som gør det svært for dem at komme videre og gennemføre en uddannelse på normeret tid. Det kan være krisituationer som dødsfald i familien, stress eller langvarig sygdom. De bliver ofte forsinkede på uddannelsen og mange løber derfor tør for SU undervejs. Og hvis ikke deres familie kan hjælpe dem, er de ofte henvist til lån for at få økonomien til at hænge sammen. De savner ofte det overskud, der skal til for at overskue og styre privatøkonomien. Derfor kan de også miste kontrollen over deres gældsætning. Denne gruppe er sværere at sætte tal på, men den fylder meget blandt de unge, der henvender sig til hjælpeinstanser som gældsrådgivningerne og Studenterrådgivningen.

Når man som uddannelsessøgende kombinerer træk fra flere af disse profiler, er der selvsagt endnu større risiko for at ende med gældsproblemer.

4. Hvor mange ender med gældsproblemer?

En række faktorer kan være med til at give en fornemmelse af, hvor mange uddannelsessøgende, der ender med gældsproblemer eller risikerer at gøre det :

- **54.700 misligholder deres SU-lån:** Statens Administration registrerer et voksende antal nuværende og tidligere uddannelsessøgende, der misligholder tilbagebetalingen af deres SU-lån. I 2009 misligholdt 15 % af låntagerne deres SU-gæld. På to år er antallet af misligholdere steget med 12 % og omfanget af den misligholdte lånegæld er steget med 23 %.⁴ Jo lavere uddannelsesniveau, des større risiko er der for, at de uddannelsessøgende misligholder tilbagebetalingen af lånet. Det er således flere end hver fjerde, der tager SU-lån på en gymnasial eller erhvervsfaglig ungdomsuddannelse, der ender med at misligholde deres lån.⁵
- **Studieafbryderne misligholder i særlig høj grad deres SU-lån:** De, der har afbrudt en uddannelse, har en markant højere andel af misligholdere end andre med SU-lån. Også her slår forskellen i uddannelseslængde igennem. Blandt de, der skal betale af på SU-lån, blev tilbagebetalingen misligholdt af hver femte, der har afbrudt en lang videregående uddannelse; af omtrent hver tredje, der har afbrudt en mellemlang eller kort videregående uddannelse; og af op imod to tredjedele af dem, der har afbrudt en ungdoms- eller erhvervsuddannelse.
- **48.000 unge er registreret som dårlige betalere:** Antallet af unge⁶, der registreres som dårlige betalere, er stigende. I 2009 havde 60.000 unge under 25 år gæld til det offentlige. På tre år voksede antallet af 21-30-årige i RKI's skyldnerregister fra 44.000 til 48.547 i 2011 og deres gennemsnitlige misligholdte gæld steg fra 27.437 kr. til 35.302 kr. Selv om det umiddelbart ikke synes som store beløb, skal det ses i forhold til, at uddannelsessøgende på SU har meget begrænsede indkomster sammenlignet med befolkningsgennemsnittet og derfor også har væsentlig færre penge at betale gælden af med. De 21-30-årige er nu den aldersgruppe, hvor andelen af registrerede dårlige betalere i RKI er højest.⁷

For de uddannelsessøgende, der ender med at misligholde deres gæld, kan konsekvenserne være alvorlige. En registrering som dårlig betaler i RKI ødelægger deres kreditværdighed i forhold til at få lån til fx en familiebolig. En dårlig økonomi under uddannelsen kan tvinge dem ud i så meget erhvervsarbejde, at de må droppe uddannelsen eller blive forsinket. Og ubetalt gæld til venner og familiemedlemmer kan skade familieforhold og sociale netværk, som man er afhængige af, når man står i en krisesituation.

⁴ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, side 89.

⁵ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 101.

⁶ RKI skelner ikke mellem, om de unge er under uddannelse eller ej.

⁷ Experian (2011): RKI Statistik, faktaark, januar 2011.

5. Vi mangler målrettede tilbud til uddannelsessøgende med gældsproblemer

Hvis man ønsker at hjælpe de uddannelsessøgende, der er endt med gældsproblemer, og undgå at flere risikerer at ende der, anbefaler vi på grundlag af undersøgelsens resultater en kombineret indsats på tre niveauer:

- 1) en bred informationsindsats, der kan hæve det generelle økonomiske vidensniveau blandt unge og særlig fange opmærksomheden hos de unge, der ikke har den nødvendige økonomiske viden med hjemmefra;
- 2) en målrettet rådgivningsindsats for de unge, der allerede har eller er på vej ud i alvorlige gældsproblemer;
- 3) samt en politisk indsats, der gør det økonomisk muligt at uddanne sig for unge, der har andre livsvilkår end den gennemsnitlige uddannelsessøgende og derfor har svært ved at få en SU-baseret studieøkonomi til at fungere.

I dag findes der ikke målrettede tilbud om gældsrådgivning til unge under uddannelse. De eksisterende rådgivningstilbud er enten fokuseret på andre målgrupper, som det fx er tilfældet for de kommunale og frivilligbaserede gældsrådgivninger, vi har talt med. Eller også er de koncentreret om psykologisk, social, juridisk eller studieteknisk rådgivning, som det fx gælder for Studenterrådgivningen, de forskellige former for retshjælp og uddannelsesstedernes studievejledere.

Der mangler således tilbud, der tager udgangspunkt i en helhedsorienteret tilgang til de uddannelsessøgendes problemer med at få studieøkonomien til at hænge sammen, og som kan kombinere rådgivningen omkring det økonomiske med hjælp til at løse de andre sociale, studiemæssige, helbredsmæssige og personlige problemer, der for mange er uløseligt knyttet til de økonomiske problemer.

3. SU-lån

Flertallet af de uddannelsessøgende tager SU-lån i løbet af deres uddannelse. Jo ældre de bliver, des flere af dem benytter sig af muligheden. Dermed bliver SU-lån de uddannelsessøgendes tredjevigtigste indkomstkilde efter SU-stipendium og erhvervsarbejde. Et mindretal gennemfører uddannelsen helt uden SU-lån, men for de fleste bliver SU-lånet på et tidspunkt nødvendigt for at få studieøkonomien til at hænge sammen.

I dette kapitel ser vi nærmere på hvem og hvor mange, der tager SU-lån, hvad SU-lån betyder for studieøkonomien og hvem det er, der misligholder tilbagebetalingen af deres SU-lån.

1. De unge i uddannelsessystemet

I 2008⁸ var der i alt ca. 440.000 elever og studerende på de danske ungdoms- og videregående uddannelser.

Knap 119.000 elever var i gang med en gymnasial ungdomsuddannelse af 2-3 års varighed, mens 124.000 elever fulgte en erhvervsuddannelse, der typisk varer 3-4 år.

På de videregående uddannelser var knap 19.000 studerende i gang med en kort videregående uddannelse på ca. 2 år, 64.000 læste en 3 - 4 årig mellemlang uddannelse, mens de lange uddannelser havde knap 63.000 studerende på den 3-årige bacheloruddannelse og 53.000 på den 2-årige kandidatoverbygning.

I 2008 forventedes godt 84 % af hver ungdomsårgang at gennemføre en ungdomsuddannelse. Dette ønsker regeringen at hæve til 95 % i 2015. Tilsvarende forventedes det i 2008, at 47 % af hver ungdomsårgang vil få en videregående uddannelse. Her er regeringens mål 50 % i 2015. Samtidig vokser ungdomsårgangene frem til år 2020, hvilket betyder, at stadig flere unge kommer til at være længere i uddannelsessystemet.

Disse tal viser, at de fleste danske unge lever mellem to og ti år på en studieøkonomi baseret på SU. Og da både andelen af de unge, der uddanner sig, og den gennemsnitlige tid, de er under uddannelse, forventes at fortsætte med at stige, vil det som udgangspunkt betyde, at studieøkonomien vil komme til at være en længere del af flere unges liv.

Den mest oplagte lånemulighed for unge under uddannelse er SU-lån. SU-lån er en integreret del af det samlede finansieringssystem "Statens Uddannelsesstøtte", som grundlæggende består af et månedligt stipendium og en lånemulighed.

Det månedlige SU-lån på 2.807 kr., som først skal betales tilbage efter uddannelsen, udbydes af staten med en rente på 4 procent under uddannelsesestiden. Dermed er det billigere end hvad private udbydere tilbyder.

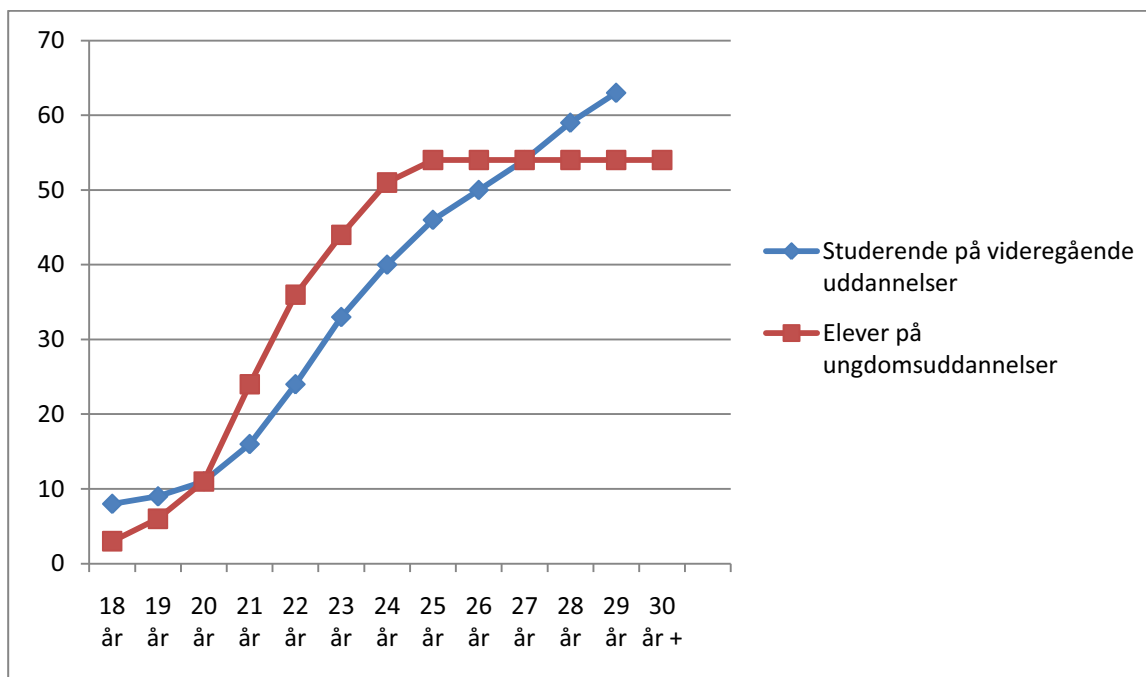
⁸ Undervisningsministeriet (2010): Tal der taler 2009.

2. Hvor mange tager SU-lån?

I løbet af deres uddannelse tager 60 % af de studerende på de videregående uddannelser og 20 % af eleverne på ungdomsuddannelserne SU-lån⁹. I 2009 havde den gennemsnitlige tidligere eller nuværende uddannelsessøgende, der har modtaget eller stadig modtager SU-lån, en gennemsnitlig SU-gæld til staten på knap 70.000 kr.¹⁰

Jo ældre man bliver som uddannelsessøgende og jo længere man kommer i sin uddannelse, des flere benytter sig af muligheden for SU-lån. SU-styrelsens nyeste tal fra 2009 viser, at på de videregående uddannelser tager 8 % af de 18-årige SU-lån. Andelen stiger støt med alderen til 59 % blandt de, der er 28 år eller ældre. Hos eleverne på ungdomsuddannelserne stiger andelen fra 3 % blandt de 18-årige til 54 % blandt de, der er 26 år eller ældre.

Figur 1: Procentdel af unge under uddannelse, der tog SU-lån i 2009, fordelt på alder¹¹

Vores data tyder på, at sammenhængen mellem stigende alder og stigende andel med SU-lån i høj grad kan forklares med, at de uddannelsessøgendes økonomiske vilkår generelt ændrer sig med alderen. Efterhånden som de bliver ældre, får de uddannelsessøgende generelt større faste udgifter til blandt andet bolig. Samtidig oplever de fleste studerende, at den økonomiske støtte fra familien falder jo længere de

⁹ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 93

¹⁰ Denne SU-gæld stammer dels fra de SU-lån, de uddannelsessøgende har optaget gennem deres uddannelse og dels fra dem, der har fået udbetalt mere i SU-stipendium, end de var berettigede til og som derfor skal betale en del af stipendierne tilbage.

¹¹ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 13 & 43. For eleverne over 26 år har vi kun et gennemsnit.

kommer i uddannelsen. Og hvis de har haft opsparede midler ved starten af uddannelsen, bliver den for de flestes vedkommende også brugt de første år.

Desuden vurderer flere af de eksperter fra SU-styrelsen og bankverdenen, som vi har interviewet, at mange uddannelsessøgende ønsker at føle sig sikre på, at de kan gennemføre uddannelsen, før de tager SU-lån. Det er med til at få andelen af låntagere til at stige, efterhånden som de nærmer sig afslutningen på uddannelsen.

3. Hvad betyder SU-lån for de uddannelsessøgendes økonomi?

Tabellen i figur 2 nedenfor er udregnet på basis af tal fra Nordea-undersøgelsen "Studenterliv 2008".¹² Den viser, hvordan de månedlige indkomster fordeler sig for en gennemsnitlig SU-modtager på en videregående uddannelse fordelt på tre aldersgrupper.

Figur 2: Gennemsnitlig månedsindkomst blandt studerende på videregående uddannelser

	Samlet månedlig indkomst	SU-stipendium efter skat	SU-lån	Andre lån	Opsparing	Forældre-støtte	Erhvervsarbejde	Andre indtægter
18 – 21 år	7.829 kr.	4.932 kr.	78 kr.	78 kr.	313 kr.	391 kr.	1.878 kr.	156 kr.
22 – 25 år	8.220 kr.	4.932 kr.	493 kr.	0 kr.	329 kr.	246 kr.	1.973 kr.	82 kr.
26 – 29 år	10.275 kr.	4.932 kr.	1.233 kr.	102 kr.	308 kr.	308 kr.	2.672 kr.	617 kr.
Gennemsnit	8.653 kr.	4.932 kr.	606 kr.	87 kr.	319 kr.	260 kr.	2.163 kr.	260 kr.

Tallene viser, at den gennemsnitlige indkomst stiger med alderen. Den gennemsnitlige 18-21-årige studerende har knap 8.000 kr. om måneden til at dække alle sine udgifter, mens den 26-29-årige har lidt over 10.000 kr.¹³

¹² Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Studenterliv 2008, s. 8.

¹³ Beregningerne bygger på 2011-satserne for SU-stipendiet for udeboende studerende på de videregående uddannelser, som er 5.486 kr. før skat. Ifølge SKAT's statistik betaler studerende gennemsnitligt 10,1 % i skat. Det betyder at den gennemsnitlige studerende får udbetalt 4.932 kr. om måneden i SU-stipendium i 2011. For de tre aldersgrupper udgør SU-stipendiet henholdsvis 63, 60 og 48 % af deres indkomst. Ud fra denne faktor og opgørelsen i Nordeas undersøgelse "Studenterliv 2008" (s. 8) er beregnet, hvor meget den samlede gennemsnitlige indkomst vil være og hvad de øvrige indkomstkilder gennemsnitligt beløber sig til for hver enkelt aldersgruppe. Til sammenligning viser "Studenterøkonomi 2010", en undersøgelse af studieøkonomien blandt knap 5.000 udeboende studerende på de lange og mellemlange videregående uddannelser, som UngdommensAnalyseEnhed foretog i 2010 (s. 9), at den gennemsnitlige deltager efter skat havde 4.709 kr. i SU-stipendium, 1.346 kr. fra erhvervsarbejde, 198 kr. i fast pengestøtte fra forældre og familie og 518 kr. i andre indtægter.

Den stigende indkomst afspejler, at de studerendes behov ændrer sig med alderen og at deres faste udgifter af den grund vokser på nogle områder. For eksempel får de fleste uddannelsessøgende stigende boligudgifter, efterhånden som de bliver ældre.¹⁴

Ældre studerende bruger SU-lån mere og tjener mere...

Det er især indkomsten fra SU-lån og erhvervsarbejde, der stiger med alderen.

Stigningen i SU-lån kommer fordi en større andel benytter sig af dem blandt de ældre studerende. Hos den gennemsnitlige 18-21-årige studerende på en videregående uddannelse i 2008 udgjorde SU-lån 1 % af den samlede indkomst, mens det vokser til 6 % hos de 22-25-årige og 12 % hos de 26-29-årige.

Med hensyn til erhvervsarbejdets voksende rolle er årsagen, at de studerende i gennemsnit arbejder flere timer og tjener mere, jo ældre de bliver. SU-systemets fribeløbsgrænser sætter imidlertid en klar begrænsning på, hvor meget man som SU-modtager kan øge sit økonomiske råderum gennem erhvervsarbejdet. Det kan ses i tabellen, idet forskellen mellem de yngste og de ældste studerendes indkomst fra erhvervsarbejde er forholdsvis begrænset.

...mens opsparing og økonomisk støtte fra familien er mest udbredt blandt de yngre

Opsparingsandelen i den gennemsnitlige studieøkonomi er nogenlunde konstant i regnestykket. Men hos den yngste aldersgruppe er det imidlertid hver anden, der har en opsparing der bruges, mens det kun gælder for hver femte blandt de 26-29-årige. For de fleste studerende er opsparing dermed noget der bliver brugt i starten af uddannelsen. Der er dog også en lille gruppe, der bruger opsparingen i slutningen, for at blive færdig med uddannelsen.

Det samme mønster ser vi omkring økonomisk støtte fra forældre. Her stiger den gennemsnitlige støtte for den ældste gruppe på trods af, at færre studerende får forældre støtte jo ældre de bliver. 32 % procent af de yngste og 23 % af de ældste studerende får penge af forældrene.

Det tyder på, at de fleste studerende bliver stadig mere uafhængige af familiens støtte. Samtidig er der en mindre gruppe studerende, der får mere familiestøtte i slutningen af uddannelsen. Tallene fra "Studenterøkonomi 2010"¹⁵ kan fortolkes på samme vis. Her kan vi se at en del forældre hjælper deres børn med økonomisk støtte i slutningen af uddannelsesforløbet, så børnene kan skaffe sig en mere permanent ejer- eller lejebolig eller gennemføre uddannelsen uden for stor gæld.

¹⁴ I "Studenterøkonomi 2010" udgør den gennemsnitlige studerendes månedlige boligudgifter knap 3.200 kr., mens de i "2009-Boligundersøgelsen" (Engholm, Mads, Danske elever og Studerendes Kollegieråd 2010), udgør godt 3.600 kr. Det svarer til, at boligudgifterne typisk udgør 30-40 % af den almindelige uddannelsessøgendes faste udgifter. Når boligudgifterne har en tendens til at stige med alderen, afspejler det dels en generel tendens til løbende at søge efter bedre boligforhold under studiet, efterhånden som den gennemsnitlige studerendes økonomiske råderum vokser, men også, at mange studerende undervejs i uddannelsen flytter til en lidt større bolig, når de flytter sammen med kæresten eller får børn.

¹⁵ Engholm, Mads (UngdommensAnalyseEnhed): Studenterøkonomi 2010, s. 29-30; se også appendiks 2, figur 13.

Desuden viser Nordeas tal¹⁶, at støtte fra forældre udgør dobbelt så stor en del af indkomsten hos studerende, der ikke har SU-lån, i forhold til de studerende, der har SU-lån. Forældre støtten kan således tolkes som en strategi, hvor nogle studerende kan fravælge at sætte sig i gæld fra SU-lån.

4. Hvem misligholder tilbagebetalingen af SU-lånene?

SU-styrelsens tal viser, at et voksende antal tidligere eller nuværende uddannelsessøgende misligholder tilbagebetalingen af deres SU-lån. De knap 55.000, der misligholdt deres SU-gæld i 2009, skyldte i gennemsnit knap 55.000 kr.¹⁷ Det er altså ikke kun dem, der har de største SU-lån, der har svært ved at betale lånene tilbage.

Tre faktorer ser ud til at have afgørende indflydelse på, hvor mange af de uddannelsessøgende, der misligholder tilbagebetalingen af deres SU-gæld:

- om de gennemfører eller afbryder deres uddannelse;
- hvor stor deres SU-gæld er,
- og på hvilket niveau de uddanner sig.

Den første afgørende faktor er, om de gennemfører eller afbryder deres uddannelse. Hvor misligholderne kun udgør knap 9 % af de, der har gennemført deres uddannelse, udgør de over 34 % af dem, der afbrød uddannelsen.

Den anden afgørende faktor er, hvor meget man skylder i SU-gæld. SU-styrelsens statistik viser, at hvis SU-gælden er på under 50.000 kr., når uddannelsen afsluttes eller afbrydes, er det henholdsvis 3 og 17 % af de studerende på de videregående uddannelser, der misligholder tilbagebetalingen. Men stiger SU-gælden til 200-250.000 kr., ryger andelen af misligholdere op på 11 og 31 %. Og hvis SU-gælden når over de 250.000 kr., ender 55 og 76 % med at misligholde, hvilket betyder at over halvdelen misligholder lånene.

Den tredje faktor, som har stor betydning er, på hvilket niveau man uddanner sig. De uddannelsessøgende, der kun gennemfører en ungdomsuddannelse, har en seks gange så høj andel af misligholdere som de, der gennemfører en videregående uddannelse (henholdsvis 24 og 4 %). Og de, der afbryder en ungdomsuddannelse, har en næsten tre gange så høj andel af misligholdere som de, der afbryder en videregående uddannelse (henholdsvis 46 og 16 %)

Alle tre faktorer fremgår af tabellen i figur 3. Vi har taget udgangspunkt i SU-styrelsens opgørelse af, hvordan de knap 27.000 uddannelsessøgende med SU-lån, der fuldførte deres uddannelse i 2005 og de godt 10.000 uddannelsessøgende med SU-lån, der afbrød deres uddannelse i 2005, håndterede tilbagebetalingen af deres SU-gæld fire år senere i 2009.

¹⁶ Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Studenterliv 2008, s. 9.

¹⁷ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 89.

Figur 3: Andel af låntagerne, der misligholdt deres SU-gæld i 2009¹⁸

Størrelse på låntagerens samlede SU-gæld	Misligholdere blandt de, der fuldførte videregående uddannelse i 2005	Misligholdere blandt de, der afbrød videregående uddannelse i 2005	Misligholdere blandt de, der fuldførte ungdomsuddannelse i 2005	Misligholdere blandt de, der afbrød ungdomsuddannelse i 2005
1- 49.999 kr.	3 %	17 %	26 %	53 %
50.000 – 99.999 kr.	3 %	16 %	27 %	46 %
100.000 – 149.999 kr.	4 %	17 %	27 %	43 %
150.000 – 199.999 kr.	6 %	25 %	33 %	47 %
200.000 – 249.999 kr.	11 %	31 %	35 %	39 %
Min. 250.000 kr.	55 %	76 %	70 %	53 %
Blandt alle med SU-gæld	4 %	16 %	24 %	46 %
Mænd	5 %	19 %	29 %	51 %
Kvinder	3 %	12 %	19 %	39 %

Især eleverne på erhvervsuddannelserne og i endnu højere grad de elever, der afbryder en ungdomsuddannelse, har en høj misligholdelsesandel. Hver tredje erhvervsskoleelev med SU-lån misligholdt deres SU-gæld i 2009. Og det samme gælder for to ud af tre af de SU-låntagere, der har en afbrudt ungdomsuddannelse.

På de videregående uddannelser er det markant færre, der misligholder deres lån, selv om både andelen af de studerende, der tager SU-lån og deres gennemsnitlige lån er større. SU-styrelsens tal peger på, at to grupper studerende synes at have særlig risiko for at ende med en SU-gæld, der er så stor at de får højere risiko for at ende med at misligholde den.

Den ene gruppe er de studerende, der løber tør for SU inden de har afsluttet uddannelsen, fordi de bliver alvorligt forsinkede på grund af eksempelvis studieskift, sygdom eller lignende omstændigheder.

Den anden gruppe er de ældre studerende, hvor der blandt andet findes en del, der som forsørgere eller med udgangspunkt i tidligere tilknytning til arbejdsmarkedet har et anderledes udgiftsniveau end den gennemsnitlige studerende.

For en mere detaljeret gennemgang af data omkring SU-lån henvises til appendiks 1 på side 41.

¹⁸ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 105-107.

4. Private forbrugslån

Ifølge en undersøgelse fra 2010 har hver tredje studerende forbrugslån, som i gennemsnit er på 35.000 kr. Knap hver tyvende studerende har imidlertid forbrugslån på mindst 100.000 kr. i form bank- eller blankolån, kassekredit, overtræk på bankkontoen eller købe- og kontokort hos butikker.

I dette kapitel tager vi udgangspunkt i en analyse af, hvad der kendetegner de studerende, der har store private forbrugslån. Ud over at se på faktorer som alder, uddannelse og økonomisk støtte fra familien går vi i dybden med kønsforskellene i de uddannelsessøgendes økonomiske adfærd og betydningen af at være forsørger.

1. Hvad er private forbrugslån?

Når vi skal give et billede af omfanget af de uddannelsessøgendes private forbrugslån, må vi sammenstykke informationer fra en række forskellige kilder. Der findes nemlig ikke i forvejen nogen samlet analyse, der går i dybden med dette emne på samme måde, som SU-styrelsens analyser af SU-lånene. I stedet trækker vi på delresultater fra en række forskellige undersøgelser fra Penge og Pensionspanelet, Danske Bank, Nordea, Økonomi- og Erhvervsministeriet og UngdommensAnalyseEnhed.

I denne sammenhæng dækker udtrykket "private forbrugslån" de forskellige former for lån og kredit- og afbetalingsbaserede køb, uddannelsessøgende kan opnå på det private marked som en del af deres løbende forbrugsøkonomi. Det omfatter banklån, kassekredit og bevilget overtræk på bankkontoen, købe- og kontokort hos forretninger og blankolån¹⁹ hos finansieringsselskaber, men ikke lån til anskaffelse af bolig, da dette ikke ses som løbende forbrug men som en langsigtet investering.

2. Hvor udbredte er private forbrugslån blandt studerende?

Vi tager udgangspunkt i en analyse af svarene fra spørgeskemaundersøgelsen "Studenterøkonomi 2010", som UngdommensAnalyseEnhed gennemførte i foråret 2010. Svarene stammer fra i alt 6.091 studerende, hvoraf 2.667 går på en mellemlang videregående uddannelse (professionshøjskoleuddannelse) og 3.424 på en lang videregående uddannelse (universitets- eller kulturministeriel uddannelse).

De studerende blev spurgt, om de skyldte penge, de har lånt til forbrugsudgifter i form af banklån, lån og afbetalingsaftaler i butikker eller en kassekredit i banken, og hvor meget de i givet fald skyldte i alt på disse lån.

¹⁹ Blankolån er kontantlån, som ydes uden sikkerhedsstillelse og tilbydes uden tilknytning til et købe- eller kontokort, fx SMS-lån eller andre forbrugslån.

Figur 5: Størrelsen på de studerendes forbrugslån	Størrelsen på samlede private forbrugslån i kr.						
	0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	>=100.000	Ved ikke	Total
Antal deltagere	3.927	783	633	357	288	103	6.091
Andel i % af alle	64,5	12,9	10,4	5,9	4,7	1,7	100,1

Tabellen i figur 5 viser, at 64,5 % af de studerende, som deltog i undersøgelsen svarer, at de ikke har taget private forbrugslån, mens 35,5 % har taget lån af forskellig størrelse.

For hver gang vi har tyve studerende, som deltog i undersøgelsen, fordeler de sig som følger:

- Tretten har ingen private forbrugslån.
- Tre skylder under 20.000 kr.
- To skylder 20.000-49.999 kr.
- En skylder 50.000-99.999 kr.
- En skylder mindst 100.000 kr.

For den tredjedel af de studerende i undersøgelsen, der har forbrugslån, er lånets gennemsnitlige størrelse 35.000 kr.²⁰

3. Hvad kendetegner studerende med forbrugslån?

Ved at sammenkøre de studerendes svar på spørgsmålet om forbrugslån med andre spørgsmål i undersøgelsens spørgeskema, kan vi pege på en række faktorer, der synes at kendetegne de studerende i undersøgelsen, der har forbrugslån. De vigtige faktorer er alderen, uddannelsesniveau og uddannelsesretning, erhvervsarbejde, økonomisk støtte fra familien, forsinkelse på uddannelsen og forsørgerrollen.

Alle procentsatser i resten dette afsnit bygger på fordelingen blandt de studerende, der deltog i undersøgelsen.

Kvinder og ældre studerende låner mere

Jo **ældre** de studerende er, des højere er andelen, der har forbrugslån. Og jo højere alder, des større andel har forholdsvis store forbrugslån. Blandt de, der er over 30, er det knap to ud af tre, der har forbrugslån. Og af dem er det hver tredje, der har forbrugslån på over 50.000 kr. Der er ikke den store kønsforskel, men en lidt højere andel af **kvinderne** har forbrugslån.

²⁰ Engholm, Mads (UngdommensAnalyseEnhed 2010): Studenterøkonomi 2010, s. 11.

Flere på de mellemlange videregående uddannelser tager forbrugslån

Ser man på **uddannelsesniveau og uddannelsesretning**, finder man en tydelig spredning. En markant større del af de studerende fra de mellemlange videregående uddannelser (MVU) har forbrugslån – 42 % mod 28 % blandt de studerende fra de lange videregående uddannelser (LVU). Og dobbelt så stor en andel af de studerende på de mellemlange videregående uddannelser - 15 % - har forbrugslån over 50.000 kr.

På de mellemlange videregående uddannelser er socialrådgiverstuderende den eneste gruppe, hvor halvdelen har forbrugslån, mens pædagogstuderende er den gruppe, hvor den største andel – knap 18 % - har forbrugslån på over 50.000 kr. I den modsatte ende af skalaen er diplomingeniørstuderende den gruppe, der låner mindst og hvor færrest har forbrugslån.

På de lange videregående uddannelser er det flere end hver tredje studerende på humaniora, teologi og de kulturministerielle uddannelser (bibliotekarer, arkitekter, billedkunstnere etc.) , der har forbrugslån. Humanisterne og teologerne tegner sig for den største andel med store lån, idet hver tiende har forbrugslån på mindst 50.000 kr.

Den mindste andel med forbrugslån finder man hos sundhedsvidenskabelige, naturvidenskabelige og ingeniørstuderende, hvor færre end hver fjerde har forbrugslån. Og de samme grupper tegner sig for den mindste andel med forbrugslån over 50.000 kr., idet det blandt dem kun drejer sig om hver tyvende.

Studerende med forbrugslån har også SU-lån, meget erhvervsarbejde og høje boligudgifter

Kigger vi på andre vigtige elementer i studieøkonomien – SU-lån, erhvervsarbejde og økonomisk støtte fra familien – tegner der sig et billede af, at forbrugslån generelt følges med SU-lån, omfattende erhvervsarbejde ved siden af uddannelsen og begrænset støtte fra familien.

Blandt den tredjedel af de studerende, der tog **SU-lån** måneden inden undersøgelsen blev foretaget, har flere end tre ud af fem også taget forbrugslån. Og blandt de, der tager SU-lån, har fire gange så mange (22 %) forbrugslån over 50.000 kr., når man sammenligner med dem, der ikke tager SU-lån.

Studerende med **meget erhvervsarbejde og høje erhvervsindtægter** ved siden af uddannelsen er markant overrepræsenterede blandt dem, der har forholdsvis store forbrugslån.

Den økonomiske støtte fra familien synes primært at gå til de studerende, der har mindst forbrugslån. Det stemmer godt sammen med konstateringen af, at der er en sammenhæng mellem højere alder og større forbrugslån, idet vi i "Studerterøkonomi 2010" (s. 29-30) ud fra de samme data har fundet, at størstedelen af familiestøtten går til de unge studerende i starten af deres uddannelse.

En tendens, som passer godt sammen med det konstaterede aldersmønster er, at jo større **boligudgifter**, des større andel har forholdsvis høje forbrugslån.

Studerende med forbrugslån har oftest underskud på kontoen – og mange er forsinkede

Hvis man tager **balancen på deres forbrugskonto** – det vil sige, om de for det meste har overskud, underskud eller balance på den bankkonto, de betaler deres forbrugsudgifter over - som en indikator på, hvor solid deres økonomiske situation er, peger det i retning af, at økonomien er skrøbelig hos mange af dem, der tager lån. Som det fremgår af tabellen i figur 17 nedenfor, har tre ud af fire studerende uden forbrugslån oftest balance eller overskud på deres forbrugskonto i banken ved månedens udløb. For de, der har forbrugslån, er det derimod over halvdelen, der oftest har underskud.²¹

Figur 17:	Balance på forbrugskontoen	Størrelsen på samlede private forbrugslån				
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000
Kontobalance	Oftest overskud (1.169)	25,5	7,9	9,3	5,3	5,6
	Oftest underskud (2.119)	25,1	56,4	49,1	56,3	48,3
	Oftest balance (2.729)	48,2	35,0	40,1	37,0	45,1
	Ved ikke (74)	1,2	0,6	1,4	1,4	1,0
		100,0	99,9	99,9	100,0	100,0

Jo større forbrugslån de har, des større andel af dem er blevet **forsinket** i deres nuværende uddannelse. Og tendensen er, at forholdsvis mange blandt de, der har store forbrugslån, er meget forsinkede. Blandt de forsinkede, der har forbrugslån på over 50.000 kr., er således knap 12 % mindst 2½ år forsinket. Blandt de forsinkede, der ikke har forbrugslån, gælder det til sammenligning kun for 3 %.

De to **forsinkelsesårsager**, der tydeligt ser ud til at vokse i betydning, jo større forbrugslån man har, er dels erhvervsarbejde, som opgives af mere end hver tredje forsinkede, der har forbrugslån på over 50.000 kr., og at få børn, som opgives af hver fjerde forsinkede med forbrugslån over 100.000 kr. mod kun hver ottende af de forsinkede, der ikke har forbrugslån.

Handicappede og forsørgere låner mere

Dermed er vi nået frem til den sidste faktor, vi har set nærmere på: om de studerende har modtaget **ekstra SU** på grund af **handicap** eller fordi de er blevet **forsørgere**.

Disse to grupper kan på grund af de særlige omstændigheder, der påvirker deres muligheder for at følge en uddannelse, modtage ekstra SU. Dermed bliver det ved hjælp af SU-styrelsens opgørelser muligt at sammenligne deres låneadfærd i forhold til forbrugslån og SU-lån.

²¹ Vi kan ikke give en sikker forklaring på, hvorfor der sker en tydelig vækst i andelen, der har balance på forbrugskontoen hos de, der har forbrugslån over 100.000 kr. En forklaring kan være, at der blandt denne gruppe er forholdsvis mange ældre uddannelsessøgende som bor i parforhold. Her er partneren ofte færdiguddannet og på arbejdsmarkedet og bidrager derfor til betalingen af det fælles forbrug med vægten af en fuld arbejdsindtægt. Dermed bliver det lettere for den uddannelsessøgende at have balance på forbrugskontoen.

Blandt de deltagere, der får ekstra SU på grund af handicap eller forsørgeransvar, er andelen med forbrugslån henholdsvis 48 % og 61 %. Begge andele er markant højere end de knap 36 %, der har forbrugslån blandt alle studerende. Dette matches af, at de to grupper ifølge SU-styrelsens opgørelser også har en højere andel, der har SU-lån.

Studerende, der modtager ekstra SU på grund af handicap, er overrepræsenteret i alle de fire kategorier af studerende, der har forbrugslån.

Blandt de studerende, der modtager ekstra SU som forsørgere, har en markant højere andel end gennemsnittet forbrugslån over 20.000 kr. Og flere end hver femte af dem, der modtager ekstra SU som forsørgere, har forbrugslån på over 100.000 kr.

Den udvikling bekræftes af, at jo højere forbrugslån de studerende har, des større andel af dem er forældre. Forældrene udgør kun 7 % af de studerende, der ikke har forbrugslån, men hele 41 % af dem, der har forbrugslån over 100.000 kr.

Blandt de, der er forældre, vokser andelen af *eneforsørgere* parallelt med forbrugslånenes størrelse. Eneforsørgerne er således overrepræsenterede blandt dem, der har 20.000-100.000 kr. i forbrugslån og markant overrepræsenterede blandt dem, der har mere end 100.000 kr. i forbrugslån. Knap hver fjerde eneforsørger har forbrugslån i denne størrelse.

For en mere detaljeret gennemgang af disse data henvises til appendiks 2 på side 50.

4. Hvad betyder kønsforskelle og forsørgerrollen for unges økonomiske adfærd?

I en række af de undersøgelser, vi trækker på, er det ikke muligt klart at adskille de uddannelsessøgende fra andre unge. Det sætter nogle begrænsninger på, hvor detaljeret vi kan sammenligne resultaterne fra disse undersøgelser med vores egne data fra "Studerterøkonomi 2010", som er gennemgået i det forrige afsnit.

Det gælder for eksempel Erhvervs- og Økonomiministeriets konstatering af, at de 25-39-årige er overrepræsenteret i gruppen af borgere, der har en nettogæld på over 200.000 kr. og at de unge under 30 vejer tungt blandt dem, der har dårlig betalingsevne og som optager lån for at kunne betale deres regninger. Det nærmeste de kommer på at identificere disse unges uddannelsesprofil er, at gruppens kendetegn er, at den højeste fuldførte uddannelse er en folkeskole-, ungdoms- eller erhvervsuddannelse. Især de, som ikke forventer at få en bedre økonomisk situation inden for forholdsvis kort tid, er i farezonen for at blive fanget i en spiral af manglende betalingsevne og voksende gæld. Men vi kan ikke ud fra undersøgelsen sige, i hvilket omfang problemerne, der fører til denne gruppe unges misligholdelse af gæld, opstår før, under eller efter deres uddannelse.²²

To emner, hvor vi imidlertid kan perspektivere vores data med andre undersøgelses resultater, er dels kønsforskelle i tilgangen til lån og dels forsørgerrollens betydning for, hvordan ens studieøkonomi kommer til at se ud.

²² Økonomi- og Erhvervsministeriet (2010): Analyse af markedet for forbrugslån i Danmark, s. 48.

Unge mænd og kvinders låneadfærd er forskellig

Ser vi først på kønsforskellene, fremgår det af vores data, at kun en marginalt større andel af kvinderne i undersøgelsen tager forbrugslån.

Sammenligner vi med SU-styrelsens tal over SU-lån og Danmarks Statistiks opgørelser over kønsfordelingen på den del af befolkningen, der har en videregående uddannelse, ser der heller ikke her ud til, at køn har den store betydning for, hvor mange der tager lån.²³

Ifølge Nordeas 2008-undersøgelse er mandlige og kvindelige studerende lige gode til at optage forbrugslån.²⁴

Penge og Pensionspanelets 2008-undersøgelse peger til gengæld på, at de unge mænd i højere grad tager forbrugslån end de unge kvinder gør.²⁵ Her skal man dog være opmærksom på, at der er flere unge mænd, der ikke tager en uddannelse, og at tendensen dermed ikke nødvendigvis er dækkende for de uddannelsessøgende.

Ifølge Penge- og Pensionspanelet er der også substantielle forskelle på mænd og kvinders låntagning, når det kommer til de lån, der har de højeste omkostninger. Hvor kvinder fortrinsvist benytter sig af kontokort i butikker, bruger unge mænd i højere grad kreditkort, kreditkøb og kontantlån.²⁶

Unge mænd vælger arbejdsmarkedet, mens kvinderne vælger uddannelse

Køn synes generelt at have indflydelse på de unges indtægter og på, hvordan de prioriterer deres udgifter. På indtægtssiden har de unge mænd samlet set større lønindtægter, selv om det blandt de studerende er en lidt større andel af kvinderne, der har studiejob. Forskellen afspejler, at flere af de unge mænd kommer hurtigere ud på arbejdsmarkedet som faglærte og ufaglærte og at der stadig er en udbredt lønskævhed mellem traditionelle mande- og kvindedefag.

De unge kvinder har til gengæld oftere end de jævnaldrende mænd SU-stipendier og SU-lån, hvilket hænger meget godt sammen med, at uddannelsesfrekvensen hos kvinderne er højere end hos mændene. De unge kvinder har også oftere opsparing, modtager flere sociale ydelser og får oftere bidrag fra ægtefælle.²⁷

²³ Ifølge SU-styrelsen (SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 102) udgjorde kvinderne 57 % af dem, der havde SU-lån fra en videregående uddannelse. Tilsvarende udgør kvinderne ifølge Nyt fra Danmarks Statistik (nr. 424, 24. september 2010) 58 % af den del af befolkningen, der har en videregående uddannelse.

²⁴ Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Studenterliv 2008, s. 8.

²⁵ Penge og Pensionspanelet: Unges forbrugslån og opsparing 2008, s. 16.

²⁶ Penge og Pensionspanelet: Unges forbrugslån og opsparing 2008, s. 19.

²⁷ Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Unge voksne 2010 - Beskæftigelse og indkomst, s. 4-5; Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Så forgældede er de unge, Skandinavien 2010, s. 9.

På udgiftssiden udskyder unge kvinder oftere udgifter, når indkomsten ikke slår til. Dette gælder især udgifter til sociale begivenheder og fritidsaktiviteter. Unge kvinder bruger dog flere penge på mad og tøj end mænd. Mænd bruger til gengæld flere penge på transport, generel opsparing, hobbyer, mobil og computer og har generelt et højere rådighedsbeløb. Mænd svarer i højere grad nej, når man spørger dem, om de vil udskyde udgifter, når økonomien strammer til.²⁸

Kvinderne flytter desuden hjemmefra lidt før mændene, hvilket også øger deres udgifter. Til gengæld får de mere hjælp af forældrene til især boligudgifter.²⁹

Økonomisk selvtillid og viljen til at søge hjælp

De gældsrådgivere fra Danske Bank, vi har interviewet, mener, at der er flere unge kvinder end mænd, der henvender sig til gældsrådgivningerne med en stor gæld. Denne iagttagelse kan der ikke sættes præcise tal på, så den kan højest bruges som en indikator på, at der er flere kvinder som er rede til at opsøge hjælp, når de oplever at de ikke har styr på deres privatøkonomi.

Kønsforskellene kommer i stedet til udtryk, når man spørger til de unges økonomiske selvtillid. De danske studerende er generelt ikke bekymrede over at skulle betale deres SU-lån tilbage. Men der er en markant større andel af mændene, der svarer, at de ikke er bekymrede, ligesom en større andel af mændene svarer, at de ved hvor lang tid det vil tage dem at betale deres SU-lån tilbage. De mandlige studerendes forventninger til, hvad de vil komme til at tjene som nyuddannet, er desuden i gennemsnit 3.600 kr. højere end kvindernes.³⁰

De mandlige studerendes højere økonomiske selvtillid står umiddelbart i kontrast til den kønsforskel, der viser sig, når vi ser på, hvem der misligholder deres SU-gæld. Her er det nemlig 15 % af mændene med SU-lån, der misligholder deres lån, mens det kun gælder for 8 % af kvinderne.³¹ For de, der fuldfører en ungdomsuddannelse, er kønsforskellen oppe på 10 procentpoint, mens den på de videregående uddannelser kun er 2 procentpoint. Og ser man på studieafbyrderne, hvor risikoen for misligholdelse er særlig høj, er kønsforskellen 12 procentpoint på ungdomsuddannelserne og 7 procentpoint på de videregående uddannelser (se figur 3).

Forsørgere på en studieøkonomi

Den anden faktor, vi vil kigge nærmere på, er hvordan forsørgerne adskiller sig fra de andre uddannelsessøgende.

På SU-styrelsens 2009-opgørelse over ungdomsuddannelserne finder vi især forsørgerne blandt dem, der modtager SU til VUC/folkeskoleniveau, HF enkeltfag og erhvervsuddannelserne. På de tre uddannelser var henholdsvis knap hver tredje, hver fjerde og lidt over hver tiende SU-modtager forsørger.

²⁸ Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Udskudte udgifter 2010, s. 6.

²⁹ Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Unge boligejere snublede over finanskrisen 2010, s. 5.

³⁰ Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Studenterliv 2008, s. 17 & 19.

³¹ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 102-103.

På de videregående uddannelser findes forsørgerne især på pædagog-, sygeplejerske-, lærer- og socialrådgiveruddannelserne. I alt var hver femte SU-modtager på de mellemlange videregående uddannelser forsørger.³²

Både vores egne data og SU-styrelsens tal viser, at forsørgere under uddannelse låner mere end gennemsnittet. De misligholder også deres SU-lån i højere grad end de øvrige uddannelsessøgende. Og Økonomi- og erhvervsministeriets analyse af markedet for forbrugslån viser, at studerende og børnefamilier er blandt de befolkningsgrupper, der oftest har problemer med at betale deres regninger rettidigt. Her er de væsentlige årsager fald i indkomst, uforudsete udgifter og et stort forbrug.³³

Der tegner sig altså et billede af, at uddannelsessøgende forsørgere udgør en særlig risikogruppe i forhold til at ende med gældsproblemer.

Forsørgere med en skrøbelig økonomi er en særlig risikogruppe

I den sammenhæng skal man være opmærksom på, at uddannelsessøgende forsørgere i tillæg til det almindelige SU-lån kan tage endnu et statsligt lån, kaldet "supplerende SU-lån til forsørgere" på 1.405 kr. om måneden. Det benyttede de fleste forsørgere på SU sig af i 2009. Det slår særligt igennem for de enlige forsørgeres vedkommende (som i øvrigt for ni ud af tis vedkommende er kvinder), hvor omkring to tredjedele brugte deres mulighed for at tage både det almindelige og det supplerende SU-lån. Forsørgerne har således mulighed for at opbygge en større SU-gæld end andre uddannelsessøgende og dermed også for at komme op i de gældsstørrelser, hvor andelen af misligholdere vokser markant.³⁴

Hvis man kombinerer forsørgernes generelt højere misligholdelsesgrad med tendensen til, at et lavt uddannelsesniveau følges med høj grad af misligholdelse af SU-lånene, kan det ikke overraske, at især mange forsørgere på ungdomsuddannelserne misligholder deres SU-gæld. Desuden falder forsørgere oftere fra deres ungdomsuddannelse end de gennemfører den, hvilket yderligere styrker risikoen for at misligholde gælden. Det er især forsørgere på HF-enkeltfag og VUC/grundskoleniveau, der afbryder deres uddannelse.³⁵

³² SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 22 & 52.

³³ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 51, 96 & 105; Økonomi- og Erhvervsministeriet (2010): Analyse af markedet for forbrugslån i Danmark, s. 7 & 47. ifølge SU-styrelsen (s. 96) var andelen af SU-modtagende forsørgere, der færdiggjorde en ungdomsuddannelse i 2009 med en restgæld på over 200.000 kr., dobbelt så høj som gennemsnittet, henholdsvis 4 og 2 %. På de videregående uddannelser var de tilsvarende andele henholdsvis 12 og 20 %.

³⁴ Ifølge SU-styrelsen (SU-støtte og SU-gæld 2009, s.21-22 & 51-53) benyttede henholdsvis 57 og 40 % af forsørgerne, der fik SU på en ungdomsuddannelse, sig af de almindelige SU-lån og de ekstra SU-lån til forsørgere. For eneforsørgerne blandt dem var de tilsvarende tal 68 og 60 %. På de videregående uddannelser var det 55 og 29 % af de forsørgere, der fik SU, der benyttede sig af de almindelige SU-lån og de ekstra SU-lån til forsørgere, mens de tilsvarende tal for eneforsørgerne var 73 og 61 %.

³⁵ Ifølge SU-styrelsen (SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 105) misligholdt 34 % af forsørgerne med en fuldført ungdomsuddannelse deres lån, mens det samme gjaldt for 54 % af de forsørgere, der afbrød en ungdomsuddannelse.

Det er altså en særlig gruppe forsørgere, der har svært ved at komme gennem uddannelsen og samtidig har en stor risiko for at ende med gældsproblemer. Især for eneforsørgerne, som kun har deres egen begrænsede studieøkonomi til at imødegå uforudsete krisesituationer, er der tilsyneladende en høj risiko.

Langt de fleste forsørgere på ungdomsuddannelserne og VUC/grundskoleniveau har fået deres første barn, inden de starter på uddannelsen. Disse forsørgere er i gennemsnit 30 år gamle. Hver anden bor sammen med en partner, der ikke er under uddannelse.³⁶

På de videregående uddannelser er det to tredjedele af forsørgerne, der har fået det første barn inden studiestart, og de er i gennemsnit 33 år. Det er især studerende på professionshøjskolerne der har børn. Tre ud af fire forsørgere på de videregående uddannelser har en partner, der ikke er under uddannelse.³⁷

³⁶ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 22-23.

³⁷ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 53.

5. Tre profiler på uddannelsessøgende med gældsproblemer

I dette kapitel opstiller vi tre profiler på særlige typer uddannelsessøgende, der har højere risiko end andre for at ende med gældsproblemer.

De tre grupper er de ældre uddannelsessøgende med familieudgifter, de kortuddannede med manglende økonomisk viden og de udsatte unge med svage netværk. Hver for sig har de tre grupper økonomiske og sociale vilkår, der adskiller sig fra flertallet af de uddannelsessøgende og som gør dem mere økonomisk sårbare.

På grundlag af den viden, vi har gennemgået i de foregående to kapitler om SU-lån og private forbrugslån, har vi opstillet tre profiler, som hver for sig giver et billede af en type uddannelsessøgende, der har en særlig risiko for at ende i gældsproblemer.

Ved læsningen skal man være opmærksom på, at profilerne er udtryk for en forenklet fremstilling, som tilstræber at gøre de komplicerede sammenhænge mellem mange forskellige faktorer overskuelige og at give et genkendeligt billede. De skal derfor ikke opfattes sådan, at alle detaljer i profilen skal være opfyldt, for at en given uddannelsessøgende kan falde ind under de problemstillinger, der giver den enkelte profil en forhøjet risiko for gældsproblemer.

Fællestræk ved de gældsramte unge

På tværs af de tre profiler er der en række træk ved de gældsramte unge, som fremhæves af de eksperter vi har talt med.

De vil typisk have en meget lav kreditværdighed i banken på grundlag af en grundig vurdering af, om deres økonomi kan bære et lån. Så for dem kan de lettilgængelige men dyre alternativer i form af eksempelvis blankolån fra finansieringsselskaber, hvor man ikke skal kreditvurderes, være en fristende måde at forsøge at løse akutte problemer på. Men da de generelt har stor risiko for at falde fra uden at fuldføre en uddannelse, har de også stor risiko for at ende som arbejdsløse eller lavtlønnede, så de får svært ved at betale af på deres gæld.

Profil 1: de ældre uddannelsessøgende med familieudgifter

Denne profil er i høj grad bygget på data fra vores tidligere undersøgelse "Studenterøkonomi 2010", som blev gennemgået i forrige kapitel.

Vi har her at gøre med en uddannelsessøgende på en HF- eller erhvervsuddannelse, en mellemlang videregående uddannelse eller en kandidatuddannelse på universitetet, som er i slutningen af tyverne eller over 30. Der er en lille oversandsynlighed for, at det er en kvinde – og den oversandsynlighed vokser markant, hvis der er tale om en forsørger. Mange eneforsørgere findes også i denne gruppe.

Hun er startet på sin nuværende uddannelse i en relativt sen alder. Hvis hun går på en mellemlang uddannelse, er hun pædagogstuderende. Hvis hun læser på en lang videregående uddannelse, er hun i gang med kandidatuddannelsen enten på humaniora, teologi eller en af de kunstneriske uddannelser. Hun er startet sent på uddannelsen og har været i gang med den forholdsvis længe. Og uanset hvad hun læser, er hun blevet en del forsinket på grund af erhvervsarbejde og børn.

Hun har højere faste omkostninger end den gennemsnitlige uddannelsessøgende, fordi hun har fået børn og bor i en familiebolig. Så for at få økonomien til at hænge sammen har hun ud over forbrugslån og SU-lån også forholdsvis mange timers erhvervsarbejde ved siden af uddannelsen. Hvis hun stadig har SU-klip tilbage og er forsørger, modtager hun ekstra SU-stipendium og ekstra SU-lån. Når hun løber tør for SU eller kommer for langt bagefter studieaktivitetskravene til at kunne modtage SU, kompenserer hun med mere erhvervsarbejde – men det er svært at få tid til, når man har små børn og også gerne vil passe uddannelsen.

Hun får ikke løbende økonomisk støtte fra forældre og familie og har også mindre sandsynlighed end gennemsnittet for at få hjælp fra dem, når hun kommer ud for særlige situationer, der lægger et ekstra pres på studieøkonomien.

På grund af høje faste udgifter som forsørger, begrænsede støttemuligheder i det personlige netværk og et stærkt forsinket studieforløb har hun svært ved at få økonomien til at hænge sammen inden for den almindelige SU-baserede studieøkonomi. Det kan blandt andet ses af, at hun har langt større sandsynlighed for at have underskud end overskud på forbrugskontoen i banken ved månedens udgang.

Der er grænser for, hvor meget tid hun kan bruge på erhvervsarbejde, hvis hun også skal kunne gennemføre uddannelsen, så hendes begrænsede indtægter gør økonomien sårbar over for uventede ekstraudgifter – og derfor kan lån være den eneste tilgængelige måde at løse akut opståede problemer.

Hvis hun opbygger en stor SU-gæld, fordi hun har læst længe og modtaget supplerende SU-lån til forsørgere, risikerer hun også, at hun ikke kan betale gælden af som aftalt, hvis hun er uheldig og ender i arbejdsledelse i stedet for at få arbejde som nyuddannet.

Gruppen er ikke specielt stor, men den fylder meget både blandt de 10 % af de studerende, der har de største forbrugslån og blandt de 15 %, der misligholder deres SU-lån.

Profil 2: de lavtuddannede, finansielt svage unge

Den anden profil bygger i højere grad på de udsagn, vi har fået i vores ekspert-interviews og resultaterne fra SU-styrelsen, Penge- og Pensionspanelet og Økonomi- og Erhvervsministeriets undersøgelser.

Vi har her sandsynligvis at gøre med en mand, som enten går på eller har afbrudt en erhvervsuddannelse eller en gymnasial ungdomsuddannelse. Jo lavere uddannelsesniveau han ender med at have, des større er risikoen ifølge SU-styrelsen for, at han ender med en gæld, som han får problemer med at tilbagebetale. Og hvis han har afbrudt sin uddannelse uden at fuldføre den, bliver hans risiko for at misligholde gælden endnu større.

Han tilhører den fjerdedel af de 18-25-årige, Penge og Pensionspanelet udpeger som de finansielt svage unge, der kendetegnes af en mindre rationel finansiell adfærd end flertallet. Han bor i storbyen, er i midten af tyverne og er ikke bogligt orienteret. På dette tidspunkt i livet er han enten ufaglært, fordi han ikke er startet på eller har fuldført en ungdomsuddannelse, eller han har en erhvervsuddannelse.

Han har dårlig betalingsevne og optager lån for at kunne betale sine regninger. Han svarer ligesom det store flertal af de finansielt svage unge, at han bruger flere penge end han har; at han som regel ikke har penge nok; og at han ofte når det maksimumbeløb, han har adgang til på kreditkort eller kassekredit. På trods af dette opfatter han ikke nødvendigvis sin økonomiske situation som problematisk, fordi han ikke ved, hvilke problemer han risikerer at blive ramt af.

I Penge- og Pensionspanelet og bankernes undersøgelser viser han mindre interesse end andre unge for lån og opsparing - og han synes, det er mindre relevant at forholde sig til. Han har sværere ved at gennemskue finansielle spørgsmål end andre grupper af unge og benytter sig kun i ringe grad af mulighederne for at få informationer om lånenes forpligtelser og hvilke alternativer, der er på markedet, før han optager et lån. I forhold til andre unge sparer han mindre op, opretter økonomisk mindre fordelagtige forbrugslån og er mere positiv overfor hurtige forbrugslån, fordi han mangler viden om, hvad lånene koster.

Han har flere forskellige forbrugslån i f.eks. stormagasiner og køber varer på kredit. Han går primært efter lån, der er let tilgængelige. Han har fra en tidlig alder vænnet sig til et stort forbrug til løse udgifter som tøj, elektronik og forskellige former for underholdning, som ofte spiller en væsentlig identitetsdannende rolle i de ungdomsmiljøer, han føler sig hjemme i.

Sådan et forbrugsmønster passer dårligt til en situation, hvor han skal dække både faste og løse udgifter på grundlag af en SU-baseret studieøkonomi, der giver ham et væsentligt mindre økonomisk råderum, end han har været vant til som hjemmeboende eller som ufaglærte på arbejdsmarkedet.

Profil 3: De udsatte unge med svage personlige netværk

Den tredje profil bygger primært på vores interviews med gældsrådgivere, der peger på, at de fleste gældsplagede unge de møder, har en lang række trivselsproblemer, som er tæt forbundet med deres dårlige økonomiske situation.

Det er for eksempel dem, der løber tør for SU, fordi de har afbrudt for mange uddannelser eller er blevet markant forsinkede. Forsinkelsesårsagerne kan være personlige kriser som skyldes stress, depression, skilsmisse, langvarig sygdom, konflikter og dødsfald i familien eller manglende tillid til, at man har valgt den rette uddannelse og er i stand til at gennemføre den.

Gruppen omfatter også mange af de uddannelsessøgende, der har fysiske og psykiske funktionsnedsættelser, der gør det svært for dem at følge et fuldtidsstudie på normeret tid og få et studiejob, der kan få deres økonomi til at hænge sammen. Ofte ved de ikke, hvilke muligheder de har for at få ekstra støtte i form af fx handicaptillæg.³⁸

Hvis de samtidig har et svagt socialt netværk (familie, venner, studiekammerater m.fl.), som ikke kan hjælpe eller rådgive dem i krisesituationer, har de kun et begrænset antal muligheder for at få hjælp til at få økonomien til at hænge sammen, når der sker noget ekstraordinært eller uventet.

Hvis de kommer fra familier med et lavt uddannelsesniveau, har forældrene ofte sværere ved at støtte deres børns uddannelse, fordi de generelt har færre relevante uddannelseserfaringer og en lavere indkomst, hvis man sammenligner med forældre til studerende på de videregående uddannelser, som typisk selv har et højt uddannelsesniveau. Dette bekræftes af Danske Banks rådgivere, der forklarer at de unge, der er havnet i gældsproblemer, sjældent kan hente hjælp i deres familie eller netværk.

³⁸ Stamer, Naja Buono & Nielsen, Solveig Baltzer (Danske Studerendes Fællesråd 2008): "Vi er jo ikke en del af universitetets bevidsthed..." – En undersøgelse af barrierer for studerende med handicap på de lange videregående uddannelser.

6. Samfundsårsagerne bag gældsproblemerne

I dette kapitel gennemgår vi en række af de strukturer og udviklingstræk i det omgivende samfund, som kan være med til at forstærke risikoen for, at uddannelsessøgende ender med gældsproblemer. Det drejer sig både om de mere langvarige udviklingstræk som den udbredte mangel på privatøkonomisk forståelse, der gør det svært for mange unge at gennemskue hvordan lån og gæld hænger sammen, og mere konjunkturbestemte træk som den voksende arbejdsløshed blandt nyuddannede.

I det foregående kapitel har vi set på en række sociale og uddannelsesmæssige kendetegn ved de unge, der ser ud til at have størst risiko for at ende med gældsproblemer.

I dette afsnit vil vi pege på en række træk og forandringer i det omgivende samfund, som også ser ud til at have indflydelse på, hvordan unges gældsætning udvikler sig. Først gennemgår vi nogle grundlæggende strukturelle problemer og derefter en række problemer, der i større eller mindre omfang skyldes den økonomiske krise, vi har oplevet de seneste år.

1. Manglende viden om privatøkonomi, lån og gæld

Som vi tidligere har peget på, viser en række undersøgelser fra banker og Penge- og Pensionspanelet, at mange unge mangler viden om, hvordan privatøkonomi, penge og lån fungerer. Og når privatøkonomi ikke fylder ret meget i uddannelsessystemet og de andre institutioner, der er vigtige i børn og unges opvækst, bliver det særlig svært for de unge, der ikke har lært det hjemmefra.

Det er først, når de unge gør sig deres egne erfaringer og oplever de langsigtede konsekvenser af deres valg, at de måske opdager problemet i at låne for meget. Og selv da er det langt fra sikkert, at de har de nødvendige redskaber til at analysere og tolke erfaringerne, så de kan udlede af dem, hvad en fornuftig ændret adfærd vil være.

For nogen er der en generationskonflikt i overførslen af økonomisk viden. Når man som ung frigør sig for afhængigheden af forældrene, er man ikke nødvendigvis interesseret i, at de blander sig for meget i ens beslutninger. Og hvis man orienterer sig meget mod sine jævnaldrende, kan man ikke være sikker på at finde nogen dér, som ved mere om økonomi end en selv.

Til gengæld viser en undersøgelse fra Danske Bank blandt 18-19-årige og deres forældre, at de 18-19-årige generelt ser forældrene som vigtige rådgivere, når der kommer til privatøkonomi. Faktisk anser de deres forældre og banken som de meste relevante til at rådgive dem om deres privatøkonomiske forhold.

Undersøgelsen viser dog også, at de unge gerne vil modtage mere information fra både forældrene og banken. Det tyder på, at det generelt er en god investering at ruste så mange forældre som muligt til at kunne rådgive deres børn bedst muligt om privatøkonomi – men at man også skal sørge for, at de unge kan få viden fra andre end forældrene, fx en bankrådgiver.³⁹

Det synes også at være et træk i dele af befolkningen, at økonomi opfattes som noget meget privat. Samtidig er det ifølge den aktuelle ungdomsforskning⁴⁰ en del af den dominerende trend blandt unge, at man selv er ansvarlig for sine valg og selv skal stå inde for, at ens valg gør en til en succes. Derfor kan det for mange unge opleves som flovt og et nederlag at tale om, at man ikke kan styre sin økonomi.

Mange af de unge, der henvender sig til gældsrådgivningerne, har opgivet selv at få overblik og kontrol over deres økonomiske situation. Det betyder typisk, at rykkere og regninger har hobet sig op, så det efterhånden er blevet uoverskueligt for den unge at finde ud af, hvordan man tager hul på problemet med igen at få styr på økonomien. Denne tendens understøttes af, at mange tilsyneladende opfatter økonomi som noget meget privat, man ikke snakker med andre om – og at det opfattes som flovt og ydmygende at indrømme, at man ikke har styr på sin økonomi.

2. Den elektroniske selvbetjeningsøkonomi

Fremvæksten af den elektroniske selvbetjeningsøkonomi, som gennem mange år har bredt sig til stadig flere dele af det økonomiske liv, gør hverdagen lettere for de fleste unge. Med visakort, netbank og selvbetjening på SU-styrelsens og SKATs hjemmesider er økonomistyringen blevet lettere for de mange, der har den nødvendige viden og erfaring.

Men samtidig er den elektroniske økonomi mindre overskuelig og håndterlig end gamle dages kontant-og-papir-økonomi, hvor man som almindelig forbruger i hverdagen kun brugte de mønter og pengesedler, man hævede hos bankassistenten, der samtidig så efter, om man havde penge på kontoen. Og dermed bliver den elektroniske selvbetjeningsøkonomi en udfordring for de unge, der i forvejen har svært ved at forstå og håndtere deres privatøkonomi.

For de der ikke er gode til at håndtere skriftlige informationer, kan det desuden være svært at leve op til de voksende forventninger til, at borgeren selv skal styre sin elektroniske selvangivelse, årsopgørelse, mm., når der samtidig bliver stadig færre situationer, hvor man er ansigt til ansigt med fx bankrådgiveren, SKAT eller andre myndigheder, som kan rådgive og hjælpe.

Et eksempel på problemerne med den digitaliserede selvbetjeningsøkonomi er, at 33.000 unge under uddannelse ifølge SKAT risikerer at få forholdsvis store skatteregninger næste år, fordi de har fået trukket deres fradrag to gange. Skattesystemet er blevet digitaliseret og lagt an på selvbetjening, så de unge, der ikke har erfaringer med systemet i forvejen, skal både kunne gennemskue systemet og huske at meddele arbejdsgiveren ved studiejobbet, at de ikke automatisk skal bruge hovedkortet.⁴¹

³⁹ YouGov Zapera for Danske Bank, 2008.

⁴⁰ Illeris, Knud et. al. (2002): Ungdom, identitet og uddannelse.

⁴¹ Ritzau 21. marts 2011: Mange studerende står til stort skattesmæk.

En anden udfordring er, at den elektroniske økonomi gør det lettere for de unge at opretholde et forbrug på forventet efterbevilling, som mange af dem ikke har reel dækning for i deres indtægter. Her spiller det også ind, at opsparing generelt spiller en meget mindre rolle blandt unge end blandt de ældre generationer. I dag er meget mere udbredt, at unge finansierer økonomien med lånte penge, end det var tidligere⁴². Dermed er tidligere tiders normer om, at man sparede op, før man forbrugte, på stærk retur. Den faldende opsparing blandt unge gør også, at flere unge står uden en økonomisk buffer, hvis der sker uforudsete ændringer i deres situation.

3. Hvordan styrer man overgangen til en selvstændig privatøkonomi?

Studiet af børn som forbrugere viser, at de fleste børn under opvæksten lærer at bruge deres lomme penge og arbejdsindtægter på forbrugsgoder⁴³, mens forældrene dækker basisudgifterne. Jo ældre børnene bliver, des mere forventes de selv at kunne tage ansvar for deres økonomi. Men for de fleste unge er der efter grundskolens afslutning en årrække, hvor forældrestøtten stadig spiller en væsentlig rolle, indtil den unge har fuldført sin uddannelse og etableret sig med en fuldt selvstændig udeboende økonomi.

Denne lange overgangsperiode, hvor der ofte ikke er særlig klare grænser for forældrenes økonomiske bidrag til den unges økonomi, kan være med til at gøre det svært for den unge at vide og forstå, hvad ansvaret for privatøkonomien betyder for en og hvordan man skal agere for at leve op til ansvaret.

Dermed kommer den manglende evne til at håndtere sin egen økonomi til at stå i et modsætningsforhold til den generelle forståelse af, at ungdommen er en dannelsesperiode, hvor man skal lære, hvordan man udvikler og selv tager ansvar for sin voksenidentitet og de sociale tilhørsforhold, der følger med identiteten.⁴⁴

En del af dannelsesprojektet er at sammenligne sig med andre, man gerne vil ligne, og gøre det lige så godt som dem. Mange unge er således meget fokuserede på at blive anerkendt og sårbare over for at blive afvist i de fællesskaber, de gerne vil høre til i. Her kan der også opstå en modsætning mellem på den ene side økonomisk ansvarlighed og behovsudskyldelse og på den anden side tilhørsforholdet til ungdomsfællesskaber, hvor særlige former for åbenlyst forbrug er en afgørende markør for, om du lever op til gruppens normer. Det kan lægge et pres på de unge for at forbruge mere, end de har råd til.

⁴² Poppe, Christian & Jakobsen, Turf Böcker (2009): Lånefest? Betydningen af kreditfinansieret forbrug blandt udvalgte grupper i den danske middelklasse.

⁴³ Hansen, Flemming et. al. (2002): Børns opvækst som forbrugere.

⁴⁴ Illeris, Knud et. al. (2002): Ungdom, identitet og uddannelse.

4. Uddannelseskrauet og sociale faktorer

Kravet om mere uddannelse i alle dele af arbejdsmarkedet skaber et voksende pres for, at alle unge uddanner sig.⁴⁵ Det gælder også dem, der kommer fra mere "uddannelsesfremmede" familier og miljøer, hvor det i højere grad har været normen at komme ud på arbejdsmarkedet og tjene penge så tidligt som muligt.

Beslutningstagernes uddannelsesforventninger lægger op til, at denne gruppe unge skal ændre denne grundlæggende orientering og i stedet leve en længere periode på en studieøkonomi, mens de udsætter deres forbrugsbehov til efter uddannelsen.

Samtidig ses uddannelsessøgende generelt som ressourcestærke unge. Der har ikke fra politisk side været fokus på, at der er behov for ressourcer til målrettet rådgivning og information til de unge, der ikke har den samme stærke uddannelsesbaggrund og de samme økonomiske vilkår eller kompetencer som det flertal, der klarer sig med studieøkonomien.⁴⁶ Dette skal ses i sammenhæng med, at de fleste offentlige myndigheder og frivillige organisationers støttetilbud kun retter sig mod børn og unge under 18, så der ikke er nogen, der har specialiseret sig i at hjælpe unge i tyverne og tredverne.

Set fra den vinkel hænger unges gældsproblemer sammen med de sociale sorteringsmekanismer, der gør sig gældende i familielivet og uddannelsessystemet, og som medfører at man har langt større sandsynlighed for uddannelsesmæssig (og dermed også arbejdsmarkedsmæssig) succes, hvis man kommer fra et ressourcestærkt og uddannelsesvant miljø, end hvis man som "mønsterbryder" skal prøve at avancere i uddannelsessystemet fra en uddannelsesfremmed baggrund.

5. Den økonomiske krise

De sidste års økonomiske krise har skabt en række primært konjunkturbestemte problemer, som også har konsekvenser for de uddannelsessøgendes privatøkonomi og risiko for at få gældsproblemer.

For det første har liberaliseringen af lånemarkedet gjort afbetalingsordninger og lån uden kreditvurdering lettere tilgængelige for de unge – også for dem, der ikke har den nødvendige kreditværdighed til at få et banklån, fordi det er for usikkert, om de vil kunne betale lånene tilbage. Disse lettilgængelige afbetalingsordninger og lån er typisk dyre på grund af høje renter og store omkostninger. Og hvis den unge tager flere af den slags lån på samme tid uden at få en seriøs vurdering af, hvad hans økonomi kan bære, kan han hurtigt ende med en større gæld, end hans tilbagebetalingsevne kan dække.

For det andet har krisen på boligmarkedet sat de unge, der købte en studiebolig, mens boligpriserne var på toppen, i en situation, hvor de risikerer store tab, hvis de sælger.

⁴⁵ Dette kommer også til udtryk i arbejdsmarkedspolitikken, hvor "Ungepakken" får mange kommuner til at sætte mange unge i uddannelse, selv om de ikke nødvendigvis er i stand til eller motiverede til at gennemføre uddannelsen (se Regeringens Ungepakke II, oktober 2009).

⁴⁶ Dette ser dog ud til at være under forandring, idet en række partier på det seneste har ytret ønske om at styrke uddannelsesinstitutionernes indsats på området, ligesom der også er kommet forslag om at styrke rådgivningen i forbindelse med SU-lån.

For det tredje ser den økonomiske krise ud til at have ført til en begrænsning i udbuddet af studiejobs, som er nødvendige for at finansiere en almindelig studenterøkonomi. Det kan føre til større afhængighed af lån, hvis man fx mister sit studiearbejde og ikke kan finde et nyt.⁴⁷

For det fjerde har den generelle stigning i arbejdsløsheden også ført til øget ledighed blandt nyuddannede i mange fag.⁴⁸ Så hvis de unge i de sidste år af uddannelsen har hævet deres forbrug og lånt penge i forventning om en snarlig højere indtægt, kan de komme bagud med at afdrage på gælden og blive fanget i rentefælden, hvis de på grund af arbejdsløshed eller dårligt betalt arbejde ikke har råd til at betale som planlagt.

Endelig ser det ud til, at den øgede konkurrence om betalelige studieboliger i de store uddannelsesbyer har ført til stigende boligudgifter. Da boligudgifter i forvejen fylder 30 – 40 % af den almindelige uddannelsessøgendes samlede rådighedsbeløb, er den SU-baserede studieøkonomi meget sårbar over for stigende udgifter på dette område.

⁴⁷ Ifølge Las Olsen fra Danske Bank er der 40.000 studerende der gerne vil have et studiejob, men ikke kan finde et.

⁴⁸ Akademikernes Centralorganisation (2010): Det frie valg eller det frie fald? - overgangen fra studium til job.

7. Hvordan modvirker vi gældsproblemerne?

Der mangler målrettede, helhedsorienterede tilbud til de uddannelsessøgende, der har gældsproblemer eller risiker at få det. Løsningen er en kombination af målrettet information, gældsrådgivningstilbud og politiske tiltag.

Afslutningsvis giver vi nogle bud på, hvornår det er mest relevant at satse på at komme i kontakt med de uddannelsessøgende, der har problemer.

1. De eksisterende tilbud

I dag eksisterer der ikke særligt målrettede tilbud om gældsrådgivning til de uddannelsessøgende.

De informations- og rådgivningstilbud, der er målrettet til unge under uddannelse, som eksempelvis Studenterrådgivningen og de lokale SU-kontorer på uddannelserne, har ikke ressourcerne og/eller kompetencerne til at hjælpe de unge, der har alvorlige økonomiske problemer.

De eksisterende kommunale og frivillig-drevne gældsrådgivninger har typisk fokus på borgere, der er ældre end unge under uddannelse og som har mere massive sociale eller økonomiske problemer. Vi ved, at der er unge, der også benytter sig af disse tilbud, men ifølge gældsrådgivningerne er det sjældent unge under uddannelse.

Samtidig har udviklingen af selvbetjeningsprocedurer hos pengeinstitutter og offentlige myndigheder gjort, at nogle økonomisk sårbare unge sjældnere kommer i kontakt med en bankrådgiver eller servicemedarbejder i det offentlige, der kan rådgive dem mere dybtgående omkring deres økonomi.

Hvis man ønsker at hjælpe de uddannelsessøgende, der er endt med gældsproblemer, og undgå at flere risikerer at ende der, anbefaler vi en kombineret indsats på tre niveauer:

- en bred og tidlig informationsindsats, der kan hæve det generelle økonomiske vidensniveau blandt børn og unge og som bruger et bredt udvalg af formidlingsformer, så man også får fat i de uddannelsessøgende, der lærer bedre gennem mundtlig end skriftlig formidling af informationerne;
- en målrettet rådgivningsindsats for de unge, der allerede har eller er på vej ud i alvorlige gældsproblemer;
- samt en politisk indsats, der gør det økonomisk muligt at uddanne sig for unge, der har andre livsvilkår end den gennemsnitlige uddannelsessøgende og derfor har svært ved at få en SU-baseret studieøkonomi til at fungere.

2. Hvornår kan vi fange de uddannelsessøgendes interesse for økonomi?

Flere af de interviewede eksperter peger på, at de fleste uddannelsessøgende det meste af tiden ikke er opmærksomme på, om deres økonomiske situation eller adfærd er problematisk. Det er altså ikke i deres almindelige hverdag, man skal forvente at fange de uddannelsessøgendes opmærksomhed omkring behovet for at forstå og styre privatøkonomien.

Derimod ser det ud til, at man kan påvirke deres økonomiske adfærd, når der sker store forandringer i deres livssituation. Her er deres opmærksomhed nemlig i forvejen fokuseret på, at nu sker der noget afgørende nyt, der kan betyde, at man skal ændre adfærd.

Derfor kan det være værd at målrette informations- og rådgivningsindsatsen til at være særlig synlig og tilgængelig i forbindelse med de vigtige forandringssituationer i ungdomslivet:

- Når man flytter hjemmefra
- Når man starter på en uddannelse
- Hvis man skifter studie
- Når studiet bliver alvor og stiller store krav – og tvivlen om studievalget melder sig
- Hvis man bliver (meget) forsinket på grund af sociale omstændigheder som dødsfald i familien, sygdom, stress etc.
- Når man er ved at være færdig med uddannelsen og skal ud på et usikkert arbejdsmarked med høj arbejdsløshed blandt de nyuddannede
- hvis man stifter familie og får børn
- Hvis man køber bolig
- Hvis man mister studiejobbet og ikke kan finde et nyt
- Hvis man vil starte på en uddannelse, men ikke kan se, hvordan man får råd til det
- Hvis man flytter fra partneren og/eller bliver eneforsørger og/eller arver gæld efter partneren
- Hvis man får konstateret handicap/permanent funktionsnedsættelse

I den forbindelse er det vigtigt, at man tænker økonomien ind i den uddannelsessøgendes samlede livssituation. Det betyder, at tilbuddene om information og rådgivning skal være synlige de steder, hvor de uddannelsessøgende kommer for at få hjælp til at løse deres andre udfordringer og at de løsninger, den økonomiske rådgivning tilbyder, skal medtænke de øvrige udfordringer, den uddannelsessøgende skal forholde sig til i situationen.

8. Metoden bag forundersøgelsen

Forundersøgelsen er udført i perioden januar til maj 2011 af cand.scient. anth. Mads Engholm og stud.scient.adm. Johanne Skriver med hjælp til behandling af kvantitative data fra stud.scient.soc. Pia Bang Jensen.

Vores antagelse kan desværre ikke underbygges med sammenligninger over den tidligere udvikling. Så vidt vi ved, findes der ikke dansk forskning eller anden dokumentation, der giver et samlet billede af, hvordan unge under uddannelses økonomiske situation og gældsætningens omfang har udviklet sig. Vi har derfor forsøgt at skabe et overblik ud fra de tilgængelige kilder.

1) Et litteraturstudie, hvor vi har gennemgået et bredt udsnit af den tilgængelige danske statistik og litteratur om unges økonomiske adfærd, forbrugsmønstre og identitetsdannelse (se litteraturlisten).

2) En bearbejdning af de indsamlede kvantitative data fra undersøgelsen "Studenterøkonomi 2010", som UngdommensAnalyseEnhed gennemførte for elev- og studenterorganisationerne i foråret 2010, med særligt fokus på omfanget af forbrugslån blandt studerende.

3) Interviews med en række eksperter, som beskæftiger sig med gældsrådgivning og unges økonomiske vilkår:

- Iben Justine Hansen, Luise Engel og Kristian Have, Danske Banks Facebook-projekt Mind Your Money
- Jan Quistorff og Maja Marie Illemann, bankrådgivere i Danske Bank og frivillige rådgivere i gældsrådgivningsprojekter
- Las Olsen, privatøkonom i Danske Bank
- Ann Lehmann Erichsen, forbrugerøkonom i Nordea
- Annette Mathiasen og Gert Mouritzen, Forbrugerrådets gældsrådgivning
- Annie Kristensen, Frelsens Hærs gældsrådgivning
- Martin Rygaard Lassen, Københavns Kommunes gældsrådgivning
- Stig Garsdal, SU-styrelsen
- Susanne Lyk Nielsen, Anne Sofie Steenstrup og Annette Petersen, Statens Administration
- Turf Böcker Jakobsen, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd
- Villy Jensen og Lissi Andersen, SKAT
- Nanna Boysen, Studenterrådgivningen

9. Litteraturliste

- Akademikernes Centralorganisation (2010): Det frie valg eller det frie fald? - overgangen fra studium til job.
- Engholm, Mads (UngdommensAnalyseEnhed 2010): Studenterøkonomi 2010.
- Engholm, Mads (Danske elever og Studerendes Kollegieråd 2010): 2009-Boligundersøgelsen.
- Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Studenterliv 2008.
- Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Studenterliv 2008, nordisk rapport.
- Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Udsudte udgifter 2010.
- Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Unge voksne 2010 - Beskæftigelse og indkomst.
- Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Så forgældede er de unge, Skandinavien 2010.
- Erichsen, Ann Lehmann (Nordea): Unge boligejere snublede over finanskrisen 2010.
- Experian (2011): RKI Statistik, faktaark, januar 2011.
- EU-kommissionen (2009): EU Youth Report.
- Hansen, Flemming et al. (2002): Børns opvækst som forbrugere.
- Illeris, Knud et al. (2002): Ungdom, identitet og uddannelse.
- Penge og Pensionspanelet: Unges forbrugslån og opsparing 2008.
- Poppe, Christian & Jakobsen, Turf Böcker (2009): Lånefest? Betydningen af kreditfinansieret forbrug blandt udvalgte grupper i den danske middelklasse.
- Stamer, Naja Buono & Nielsen, Solveig Baltzer (Danske Studerendes Fællesråd 2008): "Vi er jo ikke en del af universitetets bevidsthed..." – En undersøgelse af barrierer for studerende med handicap på de lange videregående uddannelser.
- SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009
- Undervisningsministeriet (2010): Tal der taler 2009.
- Økonomi- og Erhvervsministeriet (2010): Analyse af markedet for forbrugslån i Danmark.
- YouGov Zaper for Danske Bank (2008): Market Research Study on Financial Literacy with 18-19 year-olds and their parents in Denmark, Finland, Northern Ireland, Norway, Republic of Ireland and Sweden.
- YouGov Zaper for Danske Bank (2009): Financial Literacy among 18-27 year old.

10. Oversigt over anvendte figurer

I teksten har vi anvendt en række figurer. Nogle af dem går igen i hovedteksten og et af de to appendikser. For overskuelighedens skyld er de oplistet her

Figur 1: Procentdel af unge under uddannelse, der tog SU-lån i 2009, fordelt på alder – s. 13 & 42

Figur 2: Gennemsnitlig månedsindkomst blandt studerende på videregående uddannelser – s. 14

Figur 3: Andel af låntagerne, der misligholdt deres SU-gæld i 2009 – s. 17 & 47

Figur 4: SU-lån og misligholdelse fordelt på uddannelsesniveau – s. 45

Figur 5: Størrelsen på de studerendes forbrugslån – s. 19 & 50

Figur 6: Låntagernes alder – s. 51

Figur 7: Låntagernes kønsfordeling – s. 52

Figur 8: Låntagernes uddannelsesniveau – s. 52

Figur 9: MVU-låntagernes uddannelsesretning – s. 53

Figur 10: LVU-låntagernes uddannelsesretning – s. 54

Figur 11: Låntagere der også har SU-lån – s. 54

Figur 12: Låntagernes erhvervsarbejde – s. 55

Figur 13: Låntagernes støtte fra familien – s. 57

Figur 14: Låntagernes rådighedsbeløb – s. 58

Figur 15: Delte udgifter – s. 59

Figur 16: Boligudgifter – s. 59

Figur 17: Balance på forbrugskontoen – s. 21 & 60

Figur 18: Placering i uddannelsesforløbet – s. 61

Figur 19: Forsinkelsesomfang og -årsager – s. 62

Figur 20: Låntagere, som er handicappede eller forsørgere – s. 62

Appendiks 1: SU-lån og SU-gæld

1. Hvad er SU-lån?

SU-lån er en del af det samlede finansieringssystem Statens Uddannelsesstøtte, som grundlæggende består af et månedligt stipendium og en lånemulighed. Lånet, som først skal betales tilbage efter uddannelsen, udbydes af staten med en rente på 4 procent under uddannelsestiden. Dermed er det billigere end hvad private udbydere tilbyder.

Unge under uddannelse, som er SU-berettigede, har retskrav på SU-lånene. Det betyder bl.a., at de ikke skal kreditvurderes. Og bortset fra de generelle informationer om SU-lån og fiktive regneeksempler, som findes i SU-styrelsens breve til låntagerne, modtager de heller ingen rådgivning i forbindelse med lånet.

Det ordinære månedlige SU-lån, som er tilgængeligt for alle SU-modtagere, er i 2011 på 2.807 kr. Hertil kommer forskellige muligheder for supplerende SU-lån, som vil blive gennemgået senere i teksten.

2. Hvor mange tager SU-lån?

Ifølge SU-styrelsen⁴⁹ havde 340.000 tidligere og nuværende uddannelsessøgende SU-gæld til staten i 2009. De har i gennemsnit en restgæld på 69.041 kr.

Denne SU-gæld stammer dels fra de SU-lån, de uddannelsessøgende har optaget gennem deres uddannelse og dels fra dem, der har fået udbetalt mere i SU-stipendium, end de var berettigede til og som derfor skal betale en del af stipendierne tilbage.

60 % af de studerende på videregående uddannelser og 20 % af eleverne på ungdomsuddannelserne⁵⁰ bruger SU-lån i løbet af deres uddannelse, men ikke nødvendigvis gennem hele uddannelsen. I løbet af 2009 tog 29 % af de uddannelsessøgende (studerende og elever samlet) SU-lån⁵¹. Der er altså mange, der vælger at tage lån i dele af uddannelsen, når de har behov for det, mens de i andre perioder fravælger det. Men der er samtidig et stort mindretal af SU-modtagerne, der foretrækker at gennemføre uddannelsen helt uden SU-lån.

3. Hvornår på uddannelsen tager de SU-lån?

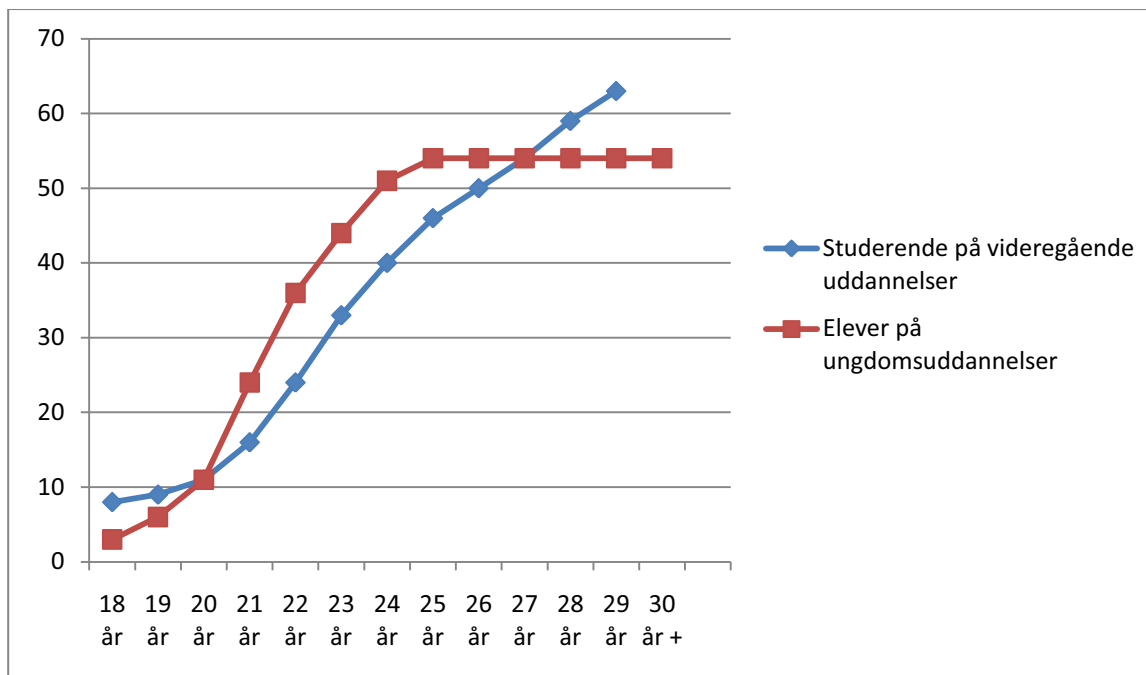
Af grafen nedenfor (figur 1) fremgår det, at SU-lån spiller en stærkt voksende rolle jo ældre de uddannelsessøgende er og dermed også hvor langt de i gennemsnit er i uddannelsen.

⁴⁹ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 91.

⁵⁰ Ungdomsuddannelser dækker her både erhvervsuddannelserne og de gymnasiale uddannelser.

⁵¹ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 7 og 93.

Figur 1: Procentdel af unge under uddannelse, der tog SU-lån i 2009, fordelt på alder⁵²

Grafen viser en klar sammenhæng mellem de uddannelsessøgendes alder og lånetilbøjeligheder. Blandt de studerende, som gik på de videregående uddannelser i 2009, stiger andelen, der tager SU-lån, fra 8 % blandt de 18-årige til 46 % af de 25-årige og mindst 59 % blandt de, der er 28 år eller ældre. Hos eleverne på ungdomsuddannelserne stiger andelen fra 3 % blandt de 18-årige til 54 % blandt de, der er 26 år eller ældre.

Grafen viser også, at der blandt de elever på ungdomsuddannelserne, som er over 20 år, er en større andel der tager SU-lån end blandt de jævnaldrende studerende på de videregående uddannelser. Dette hænger sandsynligvis sammen med, at de ældste elever på ungdomsuddannelserne primært er fra erhvervsuddannelserne⁵³, hvor en relativt høj andel tager SU-lån.

⁵² SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 13 & 43. For eleverne over 26 år har vi kun et gennemsnit.

⁵³ Ifølge Undervisningsministeriets "Tal der taler 2009" (s. 68), er den gennemsnitlige elev på erhvervsuddannelserne 21 år ved starten af uddannelsen, mens det tilsvarende tal for de gymnasiale ungdomsuddannelser er 16 - 18 år.

4. Hvorfor stiger andelen med SU-lån sammen med alderen?

I forhold til alderens betydning for låneadfærden er der tilsyneladende flere faktorer, der spiller ind:

- De fleste uddannelsessøgende er mere tilbageholdende med at optage lån, når de starter på uddannelsen.
- Uddannelsessøgendes forbrug til blandt andet boligudgifter vokser generelt med alderen.
- Opsparingen bliver for de fleste uddannelsessøgendes vedkommende brugt i starten af uddannelsen.
- For det mindretal der modtager økonomiske støtte fra familien, falder med den med alderen.

De uddannelsessøgendes tilbageholdenhed med at tage lån i starten af uddannelsen ses som fornuftigt af flere af de eksperter, vi har interviewet. Blandt andet specialkonsulent og statistiker Stig Garsdal fra SU-styrelsen peger på, at mange falder fra uddannelsen eller vælger en anden uddannelse i de første studieår. Derfor kan det ifølge ham være fornuftigt at vente med at tage SU-lån, til man ved, om man med stor sandsynlighed vil gennemføre resten af uddannelsen. Privatøkonom Las Olsen fra Danske Bank peger på, at hvis et SU-lån kan hjælpe de unge med at komme gennem uddannelsen, bør de ikke tøve med at tage det, da det skal ses som en investering.

I løbet af uddannelsen bliver det desuden klarere for de uddannelsessøgende, hvilket arbejdsmarked de får adgang til med uddannelsen, hvordan lønniveauet tegner sig for en nyuddannet og hvordan chancerne er for at komme hurtigt i arbejde. Dermed får de også et grundlag for at vurdere, hvordan deres muligheder for at tilbagebetale SU-lån (eller private forbrugslån) bliver, når de har afsluttet uddannelsen.⁵⁴

En af grundene til, at det er fornuftigt at overveje, hvor meget man som uddannelsessøgende skal tage i SU-lån er, at Danmark er et af de lande, der er mest konsekvent indkræver SU-gæld. Der bliver sjældent eftergivet gæld eller afskrevet dele af gælden, som er praksis i mange af vores nabolande.⁵⁵

Det betyder, at konsekvenserne af at opbygge en SU-gæld, den uddannelsessøgende af den ene eller den anden årsag ikke kan betale tilbage, kan blive ganske omfattende. Lige som andre former for offentlig gæld der misligholdes, ender misligholdte SU-lån hos SKAT, som kan trække penge direkte fra skyldnerens lønkonto i banken, hvis ikke der indgås en afbetalingsordning. Dermed kan skyldneren ende med at blive registreret som dårlig betaler i RKI og miste en væsentlig grad af kontrollen over sin egen økonomi, herunder om der er penge nok til at betale faste udgifter og eventuelle private forbrugslån.⁵⁶

⁵⁴ Interview med privatøkonom Las Olsen, Danske Bank

⁵⁵ Interview med specialkonsulent Stig Garsdal, SU-styrelsen.

⁵⁶ Interview med Villy Jensen og Lissi Andersen, SKAT.

5. Slutlån og afslutningen på uddannelsen

17 % af de studerende på de videregående uddannelser tør for SU, inden de er færdige med uddannelsen. Her er det især studerende på de lange videregående uddannelser, der skiller sig ud. Næsten hver anden løber tør for SU, inden de er færdige med uddannelsen. Af de 17 % der løber tør, mangler hver tiende mindst et års studier.⁵⁷

Staten tilbyder i dette tilfælde slutlån på 7.240 kr. om måneden i op til et år. Ordningen har de samme fordelagtige lånevilkår som det almindelige SU-lån.

Alligevel vælger kun to af hver fem studerende, der er løbet tør for SU, at benytte sig af slutlånet.⁵⁸ Den lave andel, der bruger slutlånet, kan skyldes, at det er et forholdsvis højt beløb, som skal lægges oven i den studiegæld, man i forvejen måtte have opbygget.

En anden sandsynlig forklaring er at de, der fravælger slutlån, har et godt studiejob, som de kan leve af. Studiejettet er for mange en af årsagerne til den studieforsinkelse, der fører til at de løber tør for SU.⁵⁹ Men samtidig kan studiejettet ses som en strategisk investering, der kan skaffe dem et arbejde efter uddannelsen. Ifølge en AC-undersøgelse fra 2010 kommer de nyuddannede fra de lange videregående uddannelser nemlig både hurtigere og lettere i arbejde, hvis de har haft et relevant studiejob. De får desuden også en højere startløn.⁶⁰

Ifølge undersøgelsen har studerende, der er forsinkede på deres studie, i højere grad et relevant studiejob, end studerende der gennemfører på normeret tid. Desuden er tendensen, at jo mere relevant et studiejob er for en akademiker, des længere arbejdstid kræves der. Ifølge AC er der således god grund til at prioritere studiejettet, hvis det er relevant for studiet. Derfor kan en øget indtjening gennem et relevant studiejob være et oplagt alternativ til slutlån for mange af de studerende på især de lange videregående uddannelser.⁶¹

⁵⁷ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, side 71.

⁵⁸ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, side 71.

⁵⁹ I "Studenterøkonomi 2010" angiver knap 32 % af de forsinkede studerende, at studiejobs er en medvirkende årsag til forsinkelsen (s. 12).

⁶⁰ Akademikernes Centralorganisation (2010): Det frie valg eller det frie fald? - overgangen fra studium til job, s. 30-33. Det er dog forskelligt fra branche til branche, hvor højt studiejettet står på arbejdsgiverens ønskeseddel, og enkelte fag har ikke tradition for at have studentermedhjælpere.

⁶¹ Dette synspunkt kan understøttes af udviklingen i indtægterne fra erhvervsarbejde i figur 2.

6. Hvem misligholder SU-lån?

SU-styrelsens opgørelser viser, at et stigende antal nuværende og tidligere uddannelsessøgende misligholder tilbagebetalingen af deres SU-lån. I det følgende ser vi nærmere på, hvad der kendetegner dem i forhold til SU-gældens størrelse, deres uddannelsesniveau, køn og alder samt hvorvidt de gennemfører uddannelsen eller ej.

I 2009 var der ifølge SU-styrelsen i alt 54.700 debitorer, der misligholdt deres SU-gæld. Det vil sige, at de ikke havde betalt anden rykker fra Statens Administration.⁶² De havde en gennemsnitlig restgæld på 54.168 kr., hvilket er lidt lavere end restgælden for den gennemsnitlige skyldner. Langt hovedparten af misligholderne er ikke længere i uddannelsessystemet.

Figur 3: Andel af låntagerne, der misligholdt deres SU-gæld i 2009⁶³

Størrelse på låntagerens samlede SU-gæld	Misligholdere blandt de, der fuldførte videregående uddannelse i 2005	Misligholdere blandt de, der afbrød videregående uddannelse i 2005	Misligholdere blandt de, der fuldførte ungdomsuddannelse i 2005	Misligholdere blandt de, der afbrød ungdomsuddannelse i 2005
1- 49.999 kr.	3 %	17 %	26 %	53 %
50.000 – 99.999 kr.	3 %	16 %	27 %	46 %
100.000 – 149.999 kr.	4 %	17 %	27 %	43 %
150.000 – 199.999 kr.	6 %	25 %	33 %	47 %
200.000 – 249.999 kr.	11 %	31 %	35 %	39 %
Min. 250.000 kr.	55 %	76 %	70 %	53 %
Blandt alle med SU-gæld	4 %	16 %	24 %	46 %
Mænd	5 %	19 %	29 %	51 %
Kvinder	3 %	12 %	19 %	39 %

Ud fra tabellen i figur 3 ovenfor kan vi umiddelbart pege på tre faktorer, som har afgørende indflydelse på, hvor mange af de uddannelsessøgende, der misligholder tilbagebetalingen af deres SU-gæld: om de gennemfører eller afbryder deres uddannelse, hvor stor deres SU-gæld er og hvor langt de når i uddannelsessystemet.

⁶² Statens Administration forvalter SU-gælden, når de studerende har afsluttet uddannelsen. Hvis gælden misligholdes, overgår sagen til SKAT, som herefter står for inddrivelse af gælden.

⁶³ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 105 – 107.

Den første afgørende faktor er, om de gennemfører eller afbryder deres uddannelse. Sammenlagt er det 8,4 % af de unge med en gennemført ungdoms- eller videregående uddannelse og SU-lån, der misligholder deres SU-gæld. Den tilsvarende andel af de uddannelsessøgende med SU-lån, der har afbrudt en uddannelse, er mere end fire gange så høj. Her er det 34,1 % der misligholder gælden⁶⁴.

Der er på alle uddannelsesniveauer stor forskel på, hvor mange der misligholder deres SU-gæld, afhængigt af om de gennemfører eller afbryder uddannelsen. Den markante misligholdelse blandt de, der afbryder en uddannelse, kan gøre det mere økonomisk uoverskueligt og risikabelt for dem at starte på en ny uddannelse. Samtidig med de i forvejen har en stor SU-gæld risikerer de nemlig ofte at løbe tør for SU-klip i løbet af den nye uddannelse, fordi de rammer loftet for, hvor mange SU-klip man i alt kan få til en videregående uddannelse.

Den anden afgørende faktor er, hvor meget man skylder i SU-gæld. SU-styrelsens beregninger viser, at hvis SU-gælden er på under 50.000 kr., når uddannelsen afsluttes eller afbrydes, er det henholdsvis 3 og 17 % af de studerende på de videregående uddannelser, der misligholder tilbagebetalingen. Men stiger SU-gælden til 200-250.000 kr., ryger andelene af misligholdere op på 11 og 31 %. Og hvis SU-gælden når over de 250.000 kr., ender andelene af misligholdere på 55 og 76 %, hvilket betyder at over halvdelen misligholder lånene.

Så jo større SU-lånene er, des flere låntagere får svært ved at betale SU-gælden tilbage fire år efter. Det er dog først ved en SU-gæld på 250.000 kr., at andelen af misligholdere stiger markant. Her bliver det svært for flertallet at betale tilbage. Undtagelsen er de der afbrød en ungdomsuddannelse. Her spiller det en mindre rolle for andelen af misligholdere, hvor meget de skylder.

7. Uddannelsesniveau og SU-gæld

Den tredje faktor som har stor betydning er, hvor langt man er nået i uddannelsessystemet. Hvis man sammenligner andelen af misligholdere på de videregående uddannelser og ungdomsuddannelserne, er det tydeligt, at de der kun gennemfører en ungdomsuddannelse, har en seks gange så høj andel af misligholdere som de, der gennemfører en videregående uddannelse (henholdsvis 24 og 4 %). Og de der afbryder en ungdomsuddannelse, har en næsten tre gange så høj andel af misligholdere, som de der afbryder en videregående uddannelse (henholdsvis 46 og 16 %).

På basis af Penge og Pensionspanelets 2008-undersøgelse⁶⁵ og udsagn fra en række af vores interviews, antager vi at en større andel af de uddannelsessøgende på de gymnasiale og erhvervsfaglige ungdomsuddannelser er det, Penge- og Pensionspanelet definerer som "de finansielt svageste unge". Generelt set er eleverne dårligere til at håndtere deres gæld end studerende på de videregående uddannelser.

⁶⁴ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 104.

⁶⁵ Penge og Pensionspanelet: Unges forbrugslån og opsparing 2008, s. 26 & 28.

Til gengæld er de studerende på de lange og mellemlange videregående uddannelser i uddannelsessystemet i længere tid og kan derfor nå at opbygge en større SU-gæld, hvilket burde forøge deres risiko for at ende som misligholdere.

Desuden er der flere af de studerende på de mellemlange videregående uddannelser, der starter i en højere alder end gennemsnittet. De studerende, der starter på en mellemlang videregående uddannelse er i gennemsnit to år ældre end de, der starter på en lang.⁶⁶ Dermed må vi forvente, at der er forholdsvis flere på de mellemlange videregående uddannelser, der har etableret sig med egen familie og tilhørende økonomiske forpligtelser og som derfor kan være i risiko for markant gældsætning, fordi de kan have sværere ved at håndtere den indkomstnedgang, der hører med til at få en SU-baseret studieøkonomi.

Figur 4: SU-lån og misligholdelse fordelt på uddannelsesniveau⁶⁷

Uddannelsesniveau	Andel der tog SU-lån i 2009	Andel af låntagere der misligholder i 2009	Andel af de låntagere, der afbryder uddannelsen, der misligholder i 2009	Gennemsnitlig restgæld efter gennemført uddannelse⁶⁸
Lang videregående uddannelse	30 % / 49 % ⁶⁹	5 %	20 %	130.100 kr.
Mellemlang videregående uddannelse	42 %	6 %	31 %	98.900 kr.
Kort videregående uddannelse	36 %	11 %	34 %	75.600 kr.
Ungdomsuddannelse inklusiv erhvervsuddannelse	16 %	30 %	66 %	46.800 kr.
Erhvervsuddannelse	28 %	33 %	68 %	Ikke oplyst

I tabellen i figur 4 ovenfor sammenholder vi antallet af misligholdere og den gennemsnitlige størrelse på SU-gælden efter uddannelsens afslutning fordelt på de tre videregående uddannelses typer, ungdomsuddannelserne samlet og erhvervsuddannelserne som en selvstændig del af de samlede ungdomsuddannelser.

Starter vi med de lange videregående uddannelser, viser tabellen, at en gennemsnitlig studerende med SU-lån på en lang videregående uddannelse låner flere penge end de andre studerende. Men den forholdsvis lave andel af misligholdere tyder på, at de fleste af disse studerende godt kan håndtere tilbagebetalingen af deres SU-lån.

De studerende på de mellemlange videregående uddannelser er sammen med de kandidatstuderende på de lange videregående uddannelser dem, hvor den største andel tager SU-lån. Det hænger godt sammen

⁶⁶ Ifølge Undervisningsministeriets "Tal der taler 2009" (tabel 7.3, s. 88) er de studerendes gennemsnitsalder ved studiestart 25,7 for de korte videregående uddannelser, 27,3 på de mellemlange videregående uddannelser og 24,9 på de lange videregående uddannelser.

⁶⁷ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 19, 45-46, 98 & 101.

⁶⁸ Gennemsnit af de færdiguddannede i årene 2005 – 2009.

⁶⁹ 30 % på bachelordelen og 49 % på kandidatdelen.

med, at der er flere på de mellemlange videregående uddannelser, der er ældre, når de starter og derfor har flere udgifter. Der er ikke væsentligt flere der misligholder blandt dem der gennemfører uddannelsen, hvis man sammenligner med de lange videregående uddannelser. Til gengæld er det knap hver tredje af de, der afbryder en mellemlang videregående uddannelse, der misligholder SU-gælden.

På de korte videregående uddannelser er der lidt færre der benytter sig af lånetilbuddet. Men hver tiende af de der låner misligholder deres gæld.

Blandt de videregående uddannelser er der også interne forskelle på hvor mange der tager SU-lån. Det er især arkitekt-, teologi-, samfundsvidenskab-, design-, socialrådgiver- og jordemoderstuderende, der låner mest, mens farmaceut-, ingeniør-, medicin-, bioanalytiker- samt ernæring og sundhedsstuderende låner mindst.⁷⁰ Det er altså på de kultur- og samfundsorienterede uddannelser og på de uddannelser, der især retter sig mod den offentlige servicesektor, vi ser den største tilbøjelighed til at optage SU-lån.

På ungdomsuddannelserne er det en mindre andel end på de videregående uddannelser, der tager SU-lån. Til gengæld er andelen af eleverne på ungdomsuddannelser, der tager SU-lån, stigende. Det er den modsatte tendens af udviklingen på de videregående uddannelser.

Det er eleverne på erhvervsuddannelserne, der trækker andelen af SU-låntagere på ungdomsuddannelserne op. På erhvervsskolerne fik 28 % af eleverne i 2009 tildelt et SU-lån.

Denne fordeling er til dels forudsigelig. For mens mange elever på de gymnasiale ungdomsuddannelser kan se frem til at starte på en videregående uddannelse og til at have en SU-baseret studieøkonomi i mange år endnu, kan de fleste erhvervsskoleelever gå direkte ud på arbejdsmarkedet efter uddannelsen. En elev, der starter med at tage SU-lån i gymnasiet og fortsætter med at gøre det gennem en videregående uddannelse, kan derimod nå at opbygge en ganske stor SU-gæld, hvilket kan mane til forsigtighed i forhold til hvor meget man låner i starten af sit uddannelsesforløb.

En anden del af forklaringen på, hvorfor eleverne på erhvervsskolerne har flere låntagere end de gymnasiale uddannelser, er alderssammensætningen.

Hvor de fleste elever på de gymnasiale ungdomsuddannelser starter kort tid efter afslutningen af deres grundskoleuddannelse, har HF og erhvervsuddannelsernes elever over 20 år ofte haft flere års pause mellem grundskolen og ungdomsuddannelsen. Og mens hovedparten af de, der afbryder en gymnasial uddannelse, starter forholdsvis hurtigt på en anden ungdomsuddannelse, har HF'erne og erhvervseleverne en forholdsvis stor andel, der er startet på og har afbrudt flere forskellige uddannelsesforløb inden den uddannelse, de nu går på.

Erhvervselevernes studiemønster med mange kombinationer af forskellige uddannelsesforløb gør, at der er en langt større aldersspredning på erhvervsuddannelserne end på de gymnasiale ungdomsuddannelser. Ganske mange erhvervsskoleelever er i slutningen af tyverne, før de kommer ud på det faglærte arbejdsmarked. De kan lige som de ældre studerende på de videregående uddannelser forventes at have opbygget et større forbrug, som de har finansieret gennem ufaglært arbejde mens de ikke var under

⁷⁰ SU-styrelsen: SU-støtte og SU-gæld 2009, s. 51 og 105.

uddannelse, og en del har etableret familie, købt egen bolig osv. For en del af denne gruppe bliver SU-lånene tilsyneladende nødvendige for at få økonomien til at hænge sammen.

Ungdomsuddannelserne har den højeste andel, der misligholder deres SU-lån. Det gælder både for de der gennemfører og de der afbryder uddannelsen. Den høje misligholdelsesandel blandt elever, der afbryder en erhvervsuddannelse er især alarmerende, fordi erhvervsuddannelserne samtidig har høje frafaldsprocenter. Mere end hver fjerde elev falder fra sin erhvervsuddannelse, og en stor del af eleverne skifter desuden uddannelsesretning undervejs.⁷¹ Det er med til at forlænge deres studietid og gøre deres studieøkonomi sårbar. Og de, der ikke gennemfører en ungdomsuddannelse, står som ufaglærte svagest på arbejdsmarkedet og risikerer i særlig høj grad arbejdsløshed og usikre arbejdsvilkår, der kan gøre det svært for dem at betale deres lån.

⁷¹ Undervisningsministeriet 2009: Tal der taler s. 69.

Appendiks 2: Private forbrugslån

1. Hvordan definerer vi private forbrugslån?

I denne afdækning af omfanget af de uddannelsessøgendes private forbrugslån tager vi udgangspunkt i data fra spørgeskemaundersøgelsen "Studenterøkonomi 2010", som UngdommensAnalyseEnhed gennemførte i foråret 2010 for en række elev- og studenterorganisationer.

De data, som bruges i denne sammenhæng, stammer fra spørgeskemabesvarelser fra 6.091 studerende, hvoraf 2.667 går på en mellemlang videregående uddannelse (professionshøjskoleuddannelse) og 3.424 på en lang videregående uddannelse (universitets- eller kulturministeriel uddannelse).

I dataanalysen har vi taget udgangspunkt i, hvad disse studerende har svaret på følgende spørgsmål i spørgeskemaet:

Skylder du penge, du har lånt til forbrugsudgifter - enten i form af banklån, lån og afbetalingsaftaler i butikker eller en kassekredit i banken?⁷²

Undervejs vil vi sammenligne og perspektivere vores resultater med tendenserne i SU-styrelsens opgørelser og Nordeas undersøgelser af studerendes økonomi.

2. Hvor store private forbrugslån har de studerende?

Først er de studerende fordelt efter, om de har lån til forbrugsudgifter eller ej. 64,5 % af de studerende i undersøgelsen svarer, at de ikke har taget private forbrugslån, mens 35,5 % har taget lån af forskellig størrelse.

Dernæst er de studerende blevet fordelt i fem kategorier efter størrelsen på deres private forbrugslån (figur 5).

Figur 5: Størrelsen på de studerendes forbrugslån	Størrelsen på samlede private forbrugslån i kr.						Total
	0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	>=100.000	Ved ikke	
Antal deltagere	3.927	783	633	357	288	103	6.091
Andel i % af alle	64,5	12,9	10,4	5,9	4,7	1,7	100,1

⁷² Vi skal her tage det forbehold, at deltagerne i undersøgelsen kan have fortolket det således, at lån til investering i bolig også medtages og/eller at lån hos firmaer, der er specialiseret i udlån, men hverken er banker eller butikker (fx L'EASY, LånLet, Minilån osv.), ikke medregnes.

For hver gang vi har tyve deltagere, fordeler de sig som følger:

- Tretten har ingen private forbrugslån.
- Tre skylder under 20.000 kr.
- To skylder 20.000-49.999 kr.
- En skylder 50.000-99.999 kr.
- En skylder mindst 100.000 kr.

3. Hvad kendetegner de studerende, der har lån?

Nedenfor viser vi, hvordan de studerende med forskellige størrelser private forbrugslån fordeler sig, når man organiserer dem i forhold til en række forskellige faktorer.

3.1. Alder

Det fremgår af tabellen i figur 6, at jo ældre de studerende er, des højere er andelen, der har forbrugslån. Andelen vokser fra 28 % blandt de 20-24-årige til 46 % blandt de 25-30-årige og 60 % blandt de, der er over 30.

Jo højere alder, des større andel af de studerende har forholdsvis store forbrugslån. Der er således ingen 16-19-årige og kun 6 % af de 20-24-årige, der har forbrugslån over 50.000 kr., mens det er 16 % af de 25-30-årige og 32 % blandt de, der er over 30.

Figur 6: Låntagernes alder		Størrelsen på samlede private forbrugslån						Total
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	
Alder	16-19 år (i alt 84, hvoraf 13,1 % har lån)	73	9	2	0	0	0	
	l % af aldersgruppen	86,9	10,7	2,4	0,0	0,0	0,0	100,0
	20-24 år (i alt 3.791, hvoraf 28,2 % har lån)	2723	499	315	142	68	44	
	l % af aldersgruppen	71,8	13,2	8,3	3,7	1,8	1,2	100,0
	25-30 år (i alt 1.714, hvoraf 45,9 % har lån)	928	225	253	151	121	36	
	l % af aldersgruppen	54,1	13,1	14,8	8,8	7,1	2,1	100,0
	Over 30 år (i alt 502, hvoraf 59,6 % har lån)	203	50	63	64	99	23	
	l % af aldersgruppen	40,4	10,0	12,5	12,7	19,7	4,6	99,9

3.2. Køn

En større andel af kvinderne har forbrugslån. Hvor 35 % af kvinderne har forbrugslån, er det tilsvarende tal 31 % blandt mændene (figur 7). Denne tendens går igen i SU-styrelsens opgørelser over kønsfordelingen blandt SU-låntagerne.

Figur 7: Låntagernes kønsfordeling	Størrelsen på samlede private forbrugslån						
	0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	Total
Køn Mænd (1.768)	68,5	12,2	9,2	5,3	4,2	0,7	100,1
Kvinder (4.323)	62,8	13,1	10,9	6,1	5,0	2,1	100,0

3.3. Uddannelsesniveau

En markant større del af deltagerne fra de mellemlange videregående uddannelser (MVU) har forbrugslån – 42 % mod 28 % blandt deltagerne fra de lange videregående uddannelser (LVU). Og dobbelt så stor en andel af de studerende på de mellemlange videregående uddannelser har forbrugslån over 50.000 kr. (figur 8)

Figur 8. Låntagernes uddannelsesniveau	Størrelsen på samlede private forbrugslån						
	0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	Total
Uddannelse MVU (2.667)	55,4	14,4	12,5	8,2	6,9	2,3	99,7
LVU (3.424)	71,5	11,7	8,8	4,1	3,0	1,0	100,1
<i>Vægtet snit: lige mange MVU og LVU</i>	63,5	13,1	10,7	6,2	5,0	1,7	100,2

3.4. Uddannelsesretning

Blandt de mellemlange videregående uddannelser (figur 9) er socialrådgiverne den faggruppe, hvor den største andel har forbrugslån (50 %), mens diplomingeniørerne er den faggruppe, hvor den mindste andel har lån (32 %).

Diplomingeniørerne skiller sig markant ud ved at have mindre forbrugslån end de øvrige MVU-faggrupper. 15-18 % af pædagogerne, lærerne, socialrådgiverne og sygeplejerskerne har mere end 50.000 kr. i forbrugslån. Blandt de, der har 100.000 kr. eller mere i forbrugslån, adskiller pædagogerne sig fra resten, i det 9 % af pædagogerne hører til i denne kategori. De to faggrupper med den næst- og tredjehøjeste andel inden for denne kategori er lærerne og sygeplejerskerne med 7 %.

Figur 9: MVU-låntagernes uddannelsesretning	Størrelsen på samlede private forbrugslån						Total
	0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	
MVU-retning Diplomingeniør (65)	67,7	20,0	6,2	4,6	1,5	0,0	100,0
Lærer (592)	54,9	15,0	12,3	8,6	7,4	1,7	99,9
Pædagog (247)	51,8	12,1	15,4	8,5	9,3	2,8	99,9
Socialrådgiver (167)	47,9	19,2	16,2	10,8	4,2	1,8	100,1
Sygeplejerske (1350)	56,1	13,5	12,1	7,8	7,2	3,3	100,0
Andet (246)	58,5	15,0	11,0	8,1	5,3	2,0	99,9
<i>Vægtet snit: lige mange fra hver retning</i>	<i>56,2</i>	<i>15,8</i>	<i>12,2</i>	<i>8,1</i>	<i>5,8</i>	<i>1,9</i>	<i>100,0</i>

Blandt de lange videregående uddannelser (figur 10) topper andelen, der har forbrugslån, på de humanistiske og teologiske uddannelser med 37 %, mens der på de sundhedsvidenskabelige og farmaceutiske uddannelser i den modsatte ende af skalaen kun er 20 %, der har forbrugslån.

Humanister og teologer samt gruppen "andre", der for en stor dels vedkommende udgøres af studerende fra Kulturministeriets uddannelser (bibliotekar-, akademi- og arkitektstuderende), har den største andel, som har forbrugslån over 20.000 kr. Blandt dem, der har forbrugslån over 100.000 kr., findes den højeste andel blandt gruppen "andet" (5 %), mens humanisterne og teologerne har den største andel (7 %) med forbrugslån på 50.000-99.999 kr. De sundhedsvidenskabelige studerende, ingeniørstuderende og studerende på tekniske uddannelser har mindst forbrugslån.

Denne fagfordeling ligner den tilsvarende opgørelse fra SU-styrelsen over, hvilke MVU- og LVU-faggrupper der har størst tilbøjelighed til at tage SU-lån (se appendiks 1, s. X).

Der er flere blandt de kandidatstuderende, der har forbrugslån (32 %) end der er blandt de bachelorstuderende (25 %). Her stemmer tendenserne igen sammen med SU-styrelsens tal.

Jo større forbrugslån fra 20.000 kr. og opad, des større er andelen blandt de kandidatstuderende sammenlignet med andelen blandt de bachelorstuderende. 5 % af de kandidatstuderende og 2 % af de bachelorstuderende har forbrugslån over 100.000 kr.

Figur 10: LVU-låntagernes uddannelsesretning		Størrelsen på samlede private forbrugslån						
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	Total
LVU-retning	Hum-teo (671)	62,4	15,4	11,3	7,0	3,1	0,7	99,9
	Ing-tek (677)	78,1	8,7	7,2	3,1	2,2	0,6	99,9
	Nat-bio (442)	76,5	9,7	9,0	2,3	2,3	0,2	100,0
	Samf-soc-jura (993)	70,3	13,3	7,8	4,3	3,3	1,0	100,0
	Sund-farm (413)	79,2	6,5	7,3	2,7	3,1	1,2	100,0
	Andet (228)	60,5	15,8	12,3	3,1	4,8	3,5	100,0
<i>Vægtet snit: lige mange fra hver retning</i>		71,2	11,6	9,2	3,8	3,1	1,2	100,1

3. 5. SU-låntagere

Blandt den tredjedel af de deltagende studerende, der tog SU-lån måneden inden undersøgelsen blev foretaget, har 64 % - flere end tre ud af fem – også taget forbrugslån. Blandt de to tredjedele, der ikke tog SU-lån, er 19 %, færre end en ud af fem, der har forbrugslån (figur 11).

Deltagere, der tog SU-lån måneden inden undersøgelsen blev gennemført, er markant overrepræsenterede i alle de fire kategorier med studerende, der har taget lån til forbrugsudgifter; 22 % af dem, der tog SU-lån, har 50.000 kr. eller mere i lån til forbrugsudgifter mod kun 5 % af dem, der ikke tog SU-lån.

Figur 11: Låntagere der også har SU-lån		Størrelsen på samlede private forbrugslån						
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	Total
SU-lån sidste måned	Ja (2.023)	34,2	20,6	21,4	12,6	9,0	2,3	100,1
	Nej (4.062)	79,5	9,0	4,9	2,5	2,6	1,4	99,9

3.6. Erhvervsarbejde

Blandt de deltagere, der har forholdsvis meget erhvervsarbejde ved siden af uddannelsen (21 timer eller mere om ugen), har en markant større andel end blandt de øvrige deltagere forbrugslån på over 50.000 kr. Tilsvarende er der blandt de deltagere, der kun har lidt erhvervsarbejde (1-5 timer om ugen), en markant større andel end gennemsnittet, som ikke har lån (figur 12).

Blandt de deltagere, der tjener mere end 10.000 kr. om måneden i løn for erhvervsarbejde (og dermed for manges vedkommende tilhører de ca. 5 % af deltagerne, der ikke modtager SU), er andelen med forbrugslån over 100.000 kr. (16 %) mere end tre gange højere end gennemsnittet for alle deltagere.

Figur 12: Låntagernes erhvervsarbejde		Størrelsen på samlede private forbrugslån						Total
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	
Erhvervsarbejde	Ja (3.665)	64,7	13,2	10,3	5,9	4,4	1,6	100,1
	Nej (2.411)	64,1	12,5	10,5	5,9	5,2	1,8	100,0
Antal timer brugt på erhvervsarbejde ugentligt	1-5 (828)	69,9	11,0	10,0	4,8	3,0	1,2	99,9
	6-10 (1.314)	65,8	14,7	9,5	5,4	2,9	1,6	99,9
	11-15 (814)	61,9	14,1	9,6	7,1	5,5	1,7	99,9
	16-20 (354)	61,6	13,3	13,3	5,4	4,5	2,0	100,1
	21-25 (128)	55,5	7,8	14,8	13,3	8,6	0,0	100,0
	Over 25 (171)	57,9	9,9	11,7	4,7	13,5	2,3	100,0
Månedlig indtægt fra erhvervsarbejde	1-999 (326)	67,2	15,0	10,7	3,7	3,1	0,3	100,0
	1.000-1.999 (618)	67,3	12,1	10,0	5,3	3,4	1,8	99,9
	2.000-2.999 (677)	63,8	14,6	10,0	7,1	1,9	2,5	99,9
	3.000-3.999 (549)	68,3	12,2	9,8	5,8	2,6	1,3	100,0
	4.000-4.999 (392)	61,5	13,8	10,5	6,9	6,1	1,3	100,1
	5.000-5.999 (290)	66,9	13,1	9,7	4,5	4,1	1,7	100,0
	6.000-6.999 (186)	57,5	13,4	11,8	7,5	8,1	1,6	99,9
	7.000-7.999 (166)	62,0	15,1	11,4	5,4	4,8	1,2	99,9
	8.000-8.999 (127)	55,9	14,2	16,5	6,3	7,1	0,0	100,0
	9.000-9.999 (67)	62,7	10,4	13,4	7,5	6,0	0,0	100,0
	Over 10.000 (180)	61,1	10,0	5,6	6,1	15,6	1,7	100,1

3.7. Økonomisk støtte fra familien

For alle de målte former for økonomisk støtte for familien på nær én gør det sig gældende, at andelen af deltagere, der modtager støtte, er højest blandt dem, der ikke har forbrugslån. Den eneste undtagelse er hjælp til at få bolig, som fordeler sig forholdsvis ligeligt uanset forbrugslånenes størrelse.

12 % får **et fast månedligt beløb** i støtte fra familien. Af disse har kun hver fjerde forbrugslån. Tendensen er, at jo højere forbrugslån, des lavere er andelen, som får denne form for familiestøtte.

20 % får støtte fra familien til **udgifter, der er direkte forbundet med uddannelsen** (fx faglitteratur). Af disse har kun godt hver fjerde forbrugslån. Tendensen er igen, at jo højere forbrugslån, des lavere er andelen, som får denne form for familiestøtte.

48 % får økonomisk støtte fra familien, når der er **særligt behov**. Af disse har knap to ud af fem forbrugslån. I snit får omkring halvdelen af de deltagere, der har mindre end 100.000 kr. i forbrugslån, denne form for støtte, mens andelen falder til 38 % for de deltagere, der har forbrugslån på 100.000 kr. eller mere.

Knap 5 % får støtte fra familien i form af **billigere husleje** (dvs man bor til leje hos familien). Af disse har kun hver femte forbrugslån.

Knap 4 % får støtte fra familien til **betaling af huslejen**. Af disse har kun hver fjerde forbrugslån.

Knap 17 % har fået hjælp fra familien til at **anskaffe deres bolig**. Af disse har godt hver tredje forbrugslån. I alle de fem lånekategorier ligger andelen, der modtager denne form for støtte, mellem 13 og 20 %. Den laveste andel findes blandt dem, der har over 100.000 kr. i forbrugslån.

19 % får økonomisk støtte fra familien til **andet** end det tidligere nævnte. Af disse har hver fjerde forbrugslån. Tendensen er, at jo større forbrugslån, des mindre andel får denne støtte, bortset fra en lille stigning i andelen hos de, der har lånt over 100.000 kr.

Figur 13: Låntagernes støtte fra familien		Størrelsen på samlede private forbrugslån						Total
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	
Forskellige former for familiestøtte	Fast månedligt beløb (733)	544	80	47	30	20	12	733
	Andel af alle	8,9	1,3	0,8	0,5	0,3	0,2	12,0
	Andel af kategorien	13,9	10,2	7,4	8,4	6,9	11,7	
	Udgifter til uddannelsen (1.230)	849	154	109	53	44	21	1230
	Andel af alle	13,9	2,5	1,8	0,9	0,7	0,3	20,1
	Andel af kategorien	21,6	19,7	17,2	14,8	15,3	20,4	
	Støtte når særligt behov (2.932)	1865	423	312	173	108	51	2932
	Andel af alle	30,6	6,9	5,1	2,8	1,8	0,8	48
	Andel af kategorien	47,5	54	49,3	48,5	37,5	49,5	
	Støtte til andet (1.144)	821	148	94	33	33	15	1144
	Andel af alle	13,5	2,4	1,5	0,5	0,5	0,2	18,6
	Andel af kategorien	20,9	18,9	14,8	9,2	11,5	14,6	
	Billigere husleje (289)	219	25	24	15	3	3	289
	Andel af alle	3,6	0,4	0,4	0,2	0,0	0,0	4,6
	Andel af kategorien	5,6	3,2	3,8	4,2	1,0	3,0	
	Støtte til husleje (215)	158	26	8	13	5	5	215
	Andel af alle	2,6	0,4	0,1	0,2	0,1	0,1	3,5
	Andel af kategorien	4,0	3,2	1,3	3,6	1,7	4,9	
Hjælp til at få bolig (1.019)	664	153	89	58	38	17	1019	
Andel af alle	10,9	2,5	1,5	1,0	0,6	0,3	16,8	
Andel af kategorien	16,9	19,5	14,1	16,2	13,2	16,5		

3.8. Månedligt rådighedsbeløb

For de deltagere, der vurderer deres månedlige rådighedsbeløb til at være over 4.000 kr., er den tydelige tendens, at jo højere forbrugslån, des højere rådighedsbeløb (figur 14).

Deltagere uden forbrugslån er således markant overrepræsenteret blandt dem, der vurderer deres rådighedsbeløb til at være 4.000-6.000 kr.

I den modsatte ende af skalaen er deltagere med mere end 20.000 kr. i forbrugslån markant overrepræsenteret blandt dem, der vurderer deres rådighedsbeløb til at være over 7.000 kr.

Jo større forbrugslån de studerende har, des mere markant bliver deres overrepræsentation i grupperne med høje rådighedsbeløb. Eksempelvis udgør de, der har over 100.000 kr. i forbrugslån, kun knap 5 % af samtlige deltagere, men næsten 20 % af de deltagere, der vurderer deres månedlige rådighedsbeløb til at være over 10.000 kr.

De tendenser, der gør sig gældende for deltagerne med rådighedsbeløb over 4.000 kr., gør sig tilsyneladende ikke gældende for de deltagere, der har et lavere rådighedsbeløb. Her svarer fordelingen i hver af de fem lånekategorier næsten til den enkelte kategoris andel af det samlede antal deltagere.

Figur 14: Låntagernes rådighedsbeløb		Størrelsen på samlede private forbrugslån						
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	Total
Angivet samlet rådighedsbeløb i kr.	1-1.999 (437)	64,1	12,4	10,1	5,5	5,7	2,3	100,1
	2.000-3.999 (605)	63,5	13,7	10,7	5,1	5,0	2,0	100,0
	4.000-4.999 (1.182)	79,8	10,2	5,6	1,9	1,9	0,7	100,1
	5.000-5.999 (930)	74,8	11,2	6,5	3,5	2,6	1,4	100,0
	6.000-6.999 (860)	66,3	14,8	9,8	5,8	2,0	1,4	100,1
	7.000-7.999 (783)	54,7	15,5	16,0	8,3	3,8	1,8	100,1
	8.000-8.999 (479)	50,9	15,2	15,2	9,4	7,5	1,7	99,9
	9.000-9.999 (290)	42,8	15,9	14,8	12,8	12,1	1,7	100,1
	10.000-11.999 (218)	42,7	13,8	17,9	9,6	13,3	2,8	100,1
	mindst 12.000 (153)	45,1	5,9	14,4	13,1	19,6	2,0	100,1

3.9. Delte faste udgifter

56 % af deltagerne deler faste udgifter som mad, husleje eller transport med andre, fx deres partner eller bofæller (figur 15). Tendensen er, at jo højere forbrugslån, des større andel har denne form for delt økonomi. Blandt deltagere uden forbrugslån er andelen med delt økonomi 54 %, mens den blandt de, der har over 100.000 i forbrugslån, er 68 %.

Figur 15:	Delte udgifter	Størrelsen på samlede private forbrugslån						
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	Total
	Delt økonomi Ja (3.416)	2132	453	347	217	197	70	3416
	Andel af alle	35,0	7,4	5,7	3,6	3,2	1,1	56,0
	Andel af kategorien	54,3	57,9	54,8	60,8	68,4	68,0	

3.10. Boligudgifter

Boligudgifter udgør 30-40 % af den gennemsnitlige studerendes månedsbudget og er dermed oftest den klart største faste udgiftspost for de studerende. Derfor har vi valgt at kigge nærmere på sammenhængen mellem boligudgifter og forbrugslån.

Tendensen, at jo større forbrugslån, des højere boligudgifter (figur 16).

Mens deltagere uden forbrugslån er markant overrepræsenterede blandt dem, der har månedlige boligudgifter under 2.500 kr. og markant underrepræsenteret blandt dem, der har månedlige boligudgifter over 4.000 kr., er deltagere med mere end 20.000 kr. i forbrugslån overrepræsenterede blandt dem, der har boligudgifter for mere end 4.000 kr. Og i den højeste ende af låneskalaen er deltagere med mere end 100.000 kr. i forbrugslån markant overrepræsenteret, idet de udgør 15 % af dem, der har månedlige boligudgifter på over 5.000 kr.

Figur 16:	Boligudgifter	Størrelsen på samlede private forbrugslån						
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	Total
	Månedlige 0 kr.(154)	85,1	7,1	2,6	3,9	0,6	0,6	99,9
	boligudgifter 1-1.499 kr. (129)	63,6	17,1	9,3	3,1	4,7	2,3	100,1
	1.500-1.999 kr. (351)	72,4	13,7	8,3	3,1	1,7	0,9	100,1
	2.000-2.499 kr. (933)	74,8	11,1	8,3	4,1	1,2	0,5	100,0
	2.500-2.599 kr. (1.084)	68,6	12,7	10,5	4,5	2,6	1,0	99,9
	3.000-3.499 kr. (1.058)	65,7	13,4	10,3	5,6	2,9	1,1	99,0
	3.500-3.999 kr. (738)	64,5	14,4	11,2	5,1	4,9	0,9	101,0
	4.000-4.499 kr. (515)	56,9	13,4	12,2	9,7	6,2	1,6	100,0
	4.500-4.999 kr. (303)	56,4	11,6	13,5	7,9	7,3	3,3	100,0
	Over 5.000 kr. (736)	44,2	12,8	13,0	10,2	14,9	4,9	100,0

3.11. Underskud eller overskud på forbrugskontoen

Blandt deltagere uden forbrugslån har halvdelen oftest balance på forbrugskontoen ved månedens udgang, mens en fjerdedel oftest har overskud og en fjerdedel oftest har underskud.

Blandt de, der har forbrugslån, har omtrent halvdelen oftest underskud, mens andelen, der oftest har overskud, falder til under hver tiende.

Figur 17: Balance på forbrugskontoen		Størrelsen på samlede private forbrugslån				
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000
Kontobalance	Oftest overskud (1.169)	25,5	7,9	9,3	5,3	5,6
	Oftest underskud (2.119)	25,1	56,4	49,1	56,3	48,3
	Oftest balance (2.729)	48,2	35,0	40,1	37,0	45,1
	Ved ikke (74)	1,2	0,6	1,4	1,4	1,0
		100,0	99,9	99,9	100,0	100,0

3.12. Placering i uddannelsesforløbet

De deltagere, der har været indskrevet på deres nuværende uddannelse i 6½ eller flere år, har en markant overrepræsentation blandt dem, der har forbrugslån over 50.000 kr. Her er der sandsynligvis primært tale om studerende i slutningen af en lang videregående uddannelse (figur 18).

Blandt studerende med mere end 100.000 kr. i forbrugslån er der (modsat tendensen i de andre kategorier) kun en svag stigning fra andelen, der har læst i op til 1½ år til andelen, der har læst 2-3½ år – fra en stigning på 3 procentpoint fra 34 til 37 %, hvor man ville have kunnet forvente en stigning på 10-20 procentpoint, hvis de skulle have matchet udviklingen blandt de studerende i de fire andre kategorier.

Vi formoder, at det kan skyldes, at en del af de studerende, der allerede har høje forbrugslån da de startede på uddannelsen, har højere faste udgifter end gennemsnittet, dels til at betale gamle forbrugslån tilbage og dels til udgiftstunge poster som børn og bolig. Det sidste bygger vi på konstateringen af, at studerende, der har høje boligudgifter og er forsørgere, er overrepræsenterede blandt de, der har de højeste forbrugslån (se figur 16 og 20).

Det kan gøre det sværere for dem at få en almindelig SU-baseret studieøkonomi til at hænge sammen. Den lave stigningsgrad, vi peger på, kan således blandt andet skyldes, at økonomiske problemer er medvirkende til, at en del af dem afbryder uddannelsen, inden de har fuldført en universitets- eller professionsbacheloruddannelse.

Man kan tolke deltagernes svar på, hvornår de forventer at afslutte uddannelsen, som en bekræftelse af denne formodning. Blandt det store flertal, der har forbrugslån på op til 100.000 kr., vokser andelen, der forventer at afslutte uddannelsen inden for 2 år, jo større forbrugslån de har. Samtidig falder andelen, der

regner med at være færdig på 2-3 år, så de to grupper er næsten lige store med 45 % i hver, når man kigger på de, der har 50.000-99.99 kr. i forbrugslån.

Blandt de, der har forbrugslån over 100.000 kr., forventer derimod kun lidt over hver tredje at være færdig inden for mindre end 2 år, mens godt halvdelen forventer at være færdige på 2-3 år. Det tyder på, at vi også her ser den samme udvikling som vi pegede på ovenfor: at en del af dem, der ellers burde være på vej til at færdiggøre uddannelsens sidste 1½ år, er faldet fra, før de nåede hertil eller er blevet forsinket i deres uddannelse.

Figur 18: Placering i uddannelsesforløbet		Størrelsen på samlede private forbrugslån				
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000
Uddannelsens startår	2009-2010	31,8	30,5	25,9	29,7	33,7
	2007-2008	43,0	46,4	46,0	42,0	36,5
	2005-2006	20,3	17,2	19,7	16,8	19,1
	2004 eller tidligere	4,5	5,2	7,7	10,9	10,7
Forventet slutår på uddannelsen	2010-2011	31,2	31,7	39,2	45,1	37,8
	2012-2013	48,4	51,6	47,9	44,5	51,4
	2014-2015	17,4	13,5	9,8	8,6	7,3
	2016 eller senere	1,5	0,6	0,8	0,6	0,3
	Ved ikke	1,4	1,5	2,4	1,1	3,1

3.13. Forsinkelse på uddannelsen

Jo større forbrugslån deltagerne har, des større andel af dem er blevet forsinket i deres nuværende uddannelse (figur 19).

Der er også en tendens til, at forholdsvis mange blandt de, der har store forbrugslån, er meget forsinkede. Blandt de forsinkede, der har forbrugslån på over 50.000 kr., er således knap 12 % mindst 2½ år forsinket på den igangværende uddannelse. Blandt de forsinkede, der ikke har forbrugslån, gælder det til sammenligning kun for 3 %.

Ser man på, hvad de forsinkede deltagere angiver som årsager til deres forsinkelse, fremgår det, at andelen der er forsinket på grund af erhvervsarbejde, stiger et par procentpoint til knap 36 %, når man har forbrugslån på over 50.000 kr.

De forsinkelsesårsager, der viser de tydeligste forskelle alt efter størrelsen på de studerendes forbrugslån, er at få tid til afslapning og interesser, der falder støt fra 19 % af dem, der ikke har forbrugslån, til knap 6 % blandt dem med forbrugslån over 100.000 kr. – og at få børn, der omvendt stiger fra knap 13 % af dem, der ikke har forbrugslån, til 25 % af dem, der har forbrugslån over 100.000 kr.

Figur 19: Forsinkelsesomfang og – årsager		Størrelsen på samlede private forbrugslån				
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000
De forsinkedes andel i kategorien (1.454)		21,5	24,6	27,6	27,7	36,5
Andel af de forsinkede i kategorien	Mindre end ½ år (116)	8,4	10,4	7,4	6,0	3,8
	½-1 år (1.046)	75,9	66,8	67,4	57,6	69,5
	1½-2 år (210)	12,3	14,0	20,0	23,2	15,2
	2½-3 år (41)	2,2	3,1	2,3	6,0	5,7
	mere end 3 år (29)	0,6	4,1	2,3	6,0	5,7
	Antal forsinkede i kategorien	846	193	175	99	105
Forsinkelses-årsager	mere tid til erhvervsarbejde	253	63	51	36	37
	% af de forsinkede i kategorien	29,9	32,6	29,1	36,4	35,2
	ulønnet frivilligt arbejde	159	39	27	18	16
	% af de forsinkede i kategorien	18,8	20,2	15,4	18,2	15,2
	afslapning og interesser	166	28	15	7	5
	% af de forsinkede i kategorien	19,2	14,5	8,6	7,1	5,8
	Forstå det jeg skal lære	205	43	34	15	23
	% af de forsinkede i kategorien	24,2	22,3	19,4	15,2	21,9
	Fordybe mig i uddannelsen	195	31	27	14	19
	% af de forsinkede i kategorien	23,0	16,1	15,4	14,1	18,1
	Stress og sygdom uden forb. t. udd.	128	50	51	24	24
	% af de forsinkede i kategorien	15,1	25,9	29,1	24,2	22,9
	Stress og sygdom pga uddannelsen	117	31	38	12	18
	% af de forsinkede i kategorien	13,8	16,1	21,7	12,1	17,1
	Dumpet eksamener eller prøver	141	42	41	17	20
	% af de forsinkede i kategorien	16,7	21,8	23,4	17,2	19,0
Venter på mulighed for at tage fag	58	10	10	6	4	
% af de forsinkede i kategorien	6,9	5,2	5,7	6,1	3,8	
Fået barn	107	21	29	23	26	
% af de forsinkede i kategorien	12,6	10,9	12,0	23,2	24,8	
Andet	310	53	48	34	20	
% af de forsinkede i kategorien	36,6	27,5	27,4	34,3	19,0	

3.14. Handicappede og forsørgere

Disse to grupper er valgt ud, fordi de på grund af særlige omstændigheder, der påvirker deres muligheder for at følge en uddannelse, har mulighed for at få ekstra SU. Dermed bliver det ved hjælp af SU-styrelsens opgørelser muligt at sammenligne deres låneadfærd i forhold til forbrugslån og SU-lån.

Blandt de deltagere, der får ekstra SU på grund af handicap eller børn, er andelen med forbrugslån henholdsvis 48 % og 61 %. Begge andele er markant højere end den gennemsnitlige andel på knap 36 % blandt alle undersøgelsens deltagere (figur 20). Dette matches af, at de to grupper ifølge SU-styrelsens opgørelser også har en højere andel, der har SU-lån.

Deltagere, der modtager ekstra SU på grund af handicap, er repræsenteret med en højere andel end gennemsnittet i alle de fire kategorier af studerende, der har lån af forskellige størrelser.

Deltagere, der modtager ekstra SU fordi de har børn, har en markant højere andel end gennemsnittet med forbrugslån over 20.000 kr. I de tre kategorier, det drejer sig om, er andelen af de, der modtager ekstra SU fordi de har børn, henholdsvis 4, 8 og 16 procentpoint højere end gennemsnittet. Mere end hver femte af dem, der modtager ekstra SU fordi de har børn, har forbrugslån på over 100.000 kr.

Jo højere forbrugslån de studerende har, des større andel af dem er forældre. Forældrene udgør 7 % af dem, der ikke har forbrugslån, men 41 % af dem, der har forbrugslån over 100.000 kr.

Blandt forældrene vokser andelen af eneforsørgere parallelt med forbrugslånenes størrelse.

Eneforsørgerne er således overrepræsenterede blandt dem, der har 20.000-100.000 kr. i forbrugslån og markant overrepræsenterede blandt dem, der har mere end 100.000 kr. i forbrugslån.

<i>Figur 20: Låntagere, som er handicappede eller forsørgere</i>		Størrelsen på samlede private forbrugslån						Total
		0	1-19.999	20.000-49.999	50.000-99.999	Over 100.000	Ved ikke	
Handicap-SU	Ja (93)	50,5	19,4	12,9	9,7	6,5	1,1	100,1
	Nej (5.984)	64,7	12,8	10,3	5,8	4,7	1,7	100
Ekstra SU pga barn	Ja (267)	35,2	12,4	14,2	13,9	20,2	4,1	100
	Nej (5.806)	65,9	12,9	10,2	5,5	4	1,6	100,1
Børn	Ja (642)	258	68	89	74	119	34	
	Andel af alle	4,2	1,1	1,5	1,2	2	0,6	10,6
	Andel af kategorien	6,6	8,7	14,1	20,7	41,3	33	
Eneforsørger (199)		31,7	10,6	15,1	14,1	24,6	4,0	100,1
Deles om forsørgeropgaven (407)		44	11,3	12,8	10,8	15,5	5,7	100,1
Betaler ikke til børnenes udgifter (36)		44,4	2,8	19,4	5,6	19,7	8,3	100,2
Samlet		40,2	10,6	13,9	11,5	18,5	5,3	100